

Ministerie van Defensie

Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD)

Openbaar Jaarverslag 2022

Datum: 19 april 2023

Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD)

Openbaar Jaarverslag 2022

Datum: 19 april 2023

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord directeur MIVD	5
Inlichtingen en veiligheid voor Nederland en de krijgsmacht	7
1.1 Inlichtingenonderzoek in 2022	7
1.2 Missieondersteuning en aandachtsgebieden	20
1.3 Veiligheidsbevorderende taken	26
Verantwoordelijk naar politiek en samenleving	31
2.1 Leiding en toezicht	31
2.2 Een werkende wet voor een open en vrije samenleving	31
Een organisatie in beweging	35
3.1 Veranderen en groeien	35
3.2 Een datagedreven inlichtingendienst	36
3.3 Samenwerking	36
Kengetallen	41

4 Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst

Voorwoord directeur MIVD

Op 24 februari 2022 viel het Russische leger Oekraïne op verschillende fronten binnen. Duidelijk was dat niet alleen het voortbestaan van Oekraïne op het spel stond, maar ook de veiligheid van Nederland en Europa en de internationale rechtsorde. De uitkomst van de oorlog is immers bepalend voor de Europese en mondiale veiligheid en daarmee voor onze veiligheid.

Nederland steunt Oekraïne op vele manieren. Ook de MIVD draagt bij, bijvoorbeeld door Oekraïne te helpen zich te weren tegen Russische digitale aanvallen op vitale infrastructuur en energievoorzieningen.

Tegelijkertijd is in 2022 de assertiviteit gegroeid waarmee China zich manifesteert als regionale en mondiale grootmacht. China bouwt hard aan een dominante positie op het gebied van militaire technologie. Uit onderzoek van de MIVD blijkt dat China waarschijnlijk, deels buiten de exportrestricties om, kennis en goederen uit de Nederlandse ruimtevaartsector probeert te verwerven. China ontwikkelt in hoog tempo geavanceerde en hoogtechnologische wapens, waaronder verschillende typen antisatellietwapens die een hoog destructief karakter hebben. Ook de investeringen van China in (militaire toepassingen van) kunstmatige intelligentie en kwantumcomputers en -sensoren zijn omvangrijk.

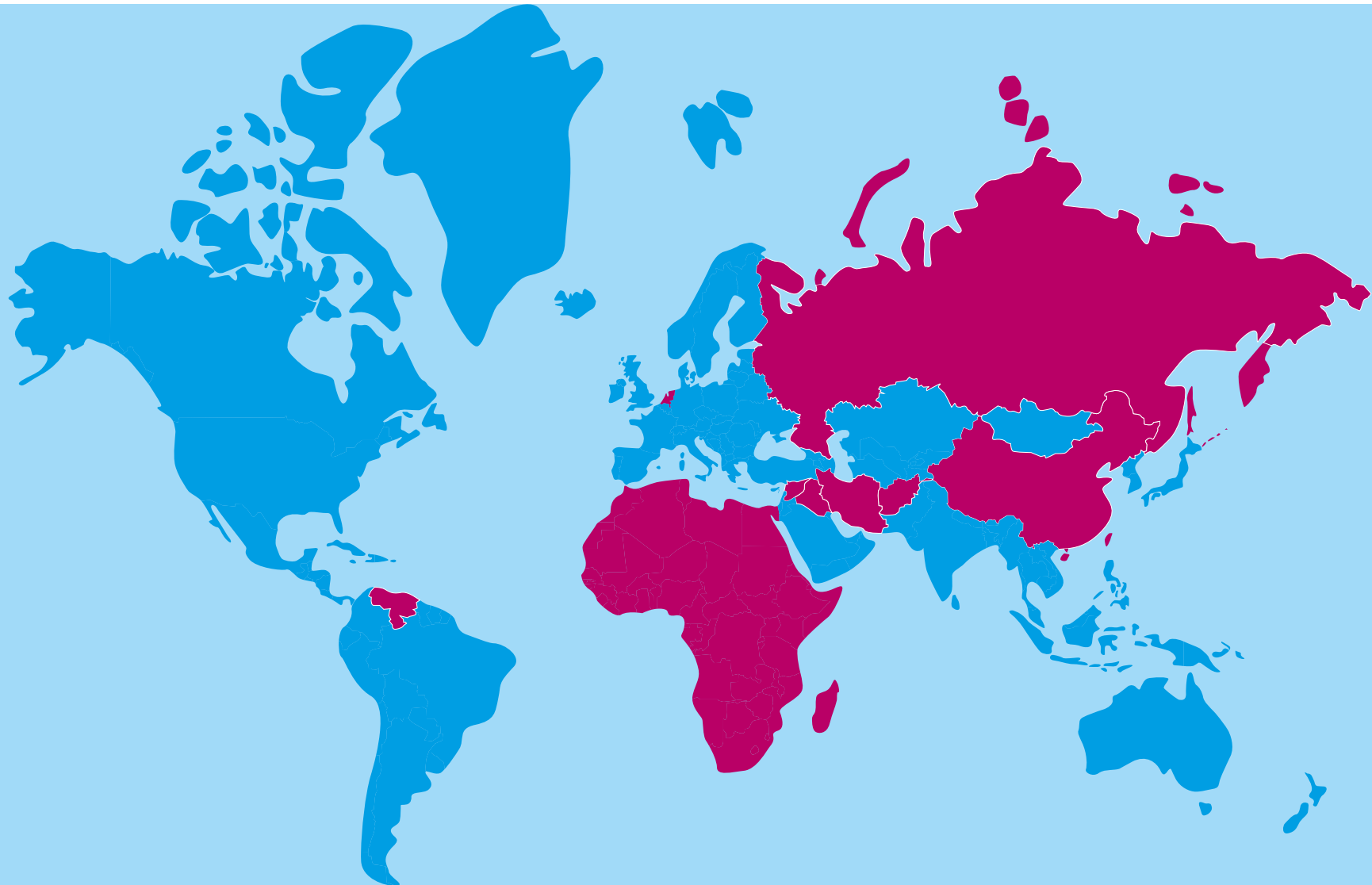
Nederland blijft voor China een aantrekkelijk spionagedoelwit, in het bijzonder op het gebied van de halfgeleiderindustrie, kwantumtechnologie, lucht- en ruimtevaart, en maritieme industrie. De MIVD heeft in 2022 verschillende Chinese pogingen om (militaire) technologie te bemachtigen onderkend en kunnen voorkomen. Nederlandse bedrijven, kennisinstellingen en wetenschappers zijn op grote schaal doelwit. China maakt bovendien persoonsgegevens buit waardoor ook de privacyrechten van Nederlandse burgers in het geding zijn.

De ontwikkeling van de internationale veiligheidssituatie maakt het des te belangrijker dat de MIVD haar werk kan doen ter ondersteuning van de krijgsmacht en in het belang van onze open en vrije samenleving. De afgelopen jaren is gebleken dat de diensten hierbij operationele knelpunten ervaren vooral in het digitale domein. Deze knelpunten zijn eerder geïdentificeerd door de commissie Jones-Bos en door de Algemene Rekenkamer. Het gaat dan vooral om knelpunten bij het inzetten van de hackbevoegdheid en de bevoegdheid tot interceptie op de kabel en om de omgang met bulkdata. Om deze operationele knelpunten weg te nemen zonder dat er sprake is van afschaling van de waarborgen heeft het kabinet eind 2022 een Tijdelijke wet onderzoeken AIVD en MIVD naar landen met een offensief cyberprogramma naar de Tweede Kamer gestuurd. Ook heeft het kabinet een nota van wijziging opgesteld die de effectieve en verantwoorde omgang met bulkdata regelt. Deze aanpassingen moeten de MIVD en de AIVD in staat stellen om op effectieve wijze hun taken uit te voeren en ongekende dreigingen tijdig te onderkennen binnen de wettelijke kaders.

Geheimhouding blijft altijd nodig in het werk van de MIVD, geheimzinnigheid niet. Met verschillende publicaties en een publiek symposium heeft de MIVD in 2022 de samenleving meer inzicht gegeven in wat er in de wereld gebeurt en welke gevaren dit voor Nederland en onze bondgenoten met zich mee brengt. Zo heeft de MIVD in 2022 geopenbaard dat de Russische militaire inlichtingendienst routers had gehackt van Nederlandse burgers en bedrijven als onderdeel van een mondiale digitale aanvalsstructuur. Deze en andere in 2022 openbaar gemaakte voorbeelden zijn in dit verslag opgenomen.

Directeur Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
Generaal-majoor drs. Jan R. Swillens

1

INLICHTINGEN EN VEILIGHEID VOOR NEDERLAND EN DE KRIJGSMACHT

De veiligheidsrisico's voor Nederland zijn complex en divers. Het karakter van de internationale verhoudingen en de verschijningsvormen van conflicten zijn veranderd. De druk op de nationale veiligheid neemt toe. Het militaire conflict in Oekraïne, de aanhoudende instabiliteit aan de grenzen van Europa, de nog immer aanwezige dreiging van jihadistisch terrorisme en de opkomst van nieuwe vormen van extremisme en terrorisme, alsmede de toegenomen aandacht voor digitale veiligheid (cyber) en economische veiligheid vragen in toenemende mate inspanningen van de MIVD.

De cyberdreiging vanuit statelijke actoren is een prangende dreiging die speciale aandacht nodig heeft. Vrijwel alle vitale processen en diensten zijn grotendeels afhankelijk van ICT. Risico's van moedwillige verstoring hebben een potentieel ontwrichtend karakter. Economische veiligheidsbelangen kunnen worden geschaad door spionageactiviteiten tegen Nederlandse Defensie- orderbedrijven, toeleveranciers, vitale sectoren waarvan Defensie afhankelijk is en kennisinstellingen die voor Defensie onderzoek verrichten. Het vermogen om deze dreigingen in een hoogtechnologische omgeving te kunnen onderkennen en pareren, en tegelijkertijd voldoen aan de waarborgen op het gebied van compliance en verantwoording is onze opdracht.

De Nederlandse krijgsmacht is er voor de verdediging en bescherming van de belangen van het Koninkrijk, alsmede voor de handhaving en bevordering van de internationale rechtsorde. Het functioneren van de internationale rechtsorde wordt al langer door staten als Rusland en China ter discussie gesteld. Deze landen zien de huidige internationale rechtsorde als een Westers construct, bedoeld om westerse belangen te behartigen. Voor de inrichting, gereedstelling en besluitvorming over de inzet van de krijgsmacht moet er zicht zijn op de bedreigingen van deze belangen.

De MIVD brengt (gekende en ongekende) dreigingen tegen de krijgsmacht en veiligheidsbelangen van het Koninkrijk, in kaart. Vanwege de aard van het werk wordt alleen daar waar het kan, in de openbaarheid getreden.

Met het openbaar jaarverslag geeft de MIVD uitvoering aan artikel 12 van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2017 (Wiv 2017). Het openbaar jaarverslag geeft aan op welke onderzoeksopdrachten en veiligheidsbevorderende taken de dienst zich in 2022 heeft gericht. Deze onderzoeksopdrachten en veiligheidsbevorderende taken zijn gebaseerd op de meerjarige inlichtingenbehoefte zoals vastgelegd in de Geïntegreerde Aanwijzing Inlichtingen en Veiligheid (GA I&V) 2019-2022. Deze GA I&V is in nauwe samenwerking tussen de interdepartementale behoeftestellers (DEF, AZ, BZ, BZK en J&V) en de MIVD en AIVD tot stand gekomen.

Leeswijzer

Dit jaarverslag behandelt de inlichtingenonderzoeken, missieondersteuning en aandachtsgebieden welke grotendeels zijn opgesteld op basis van een geografische en thematische verdeling. Vervolgens worden achtereenvolgens de uitvoering van de veiligheidsbevorderende taken, de verantwoording naar politiek en samenleving, de MIVD als organisatie en de kengetallen behandeld.

1.1 Inlichtingenonderzoek in 2022

De Russische Federatie en de oorlog in Oekraïne

Op 24 februari 2023 was het een jaar geleden dat de grootschalige militaire Russische inval in Oekraïne begon. Een inval die in feite een escalatie was van een al acht jaar voortwoekerende (hybride) oorlog van Rusland op Oekraïens grondgebied, die met de annexatie van de

Krim in 2014 was begonnen. De Russische oorlog tegen Oekraïne is de grootste oorlog in Europa sinds de Tweede Wereldoorlog. Deze oorlog is in de Russische visie breder dan alleen het conflict in Oekraïne. Rusland ziet zich al jaren in een existentieel conflict verwickeld met het Westen. Aan de basis hiervan staat een fundamenteel andere Russische visie op interstatelijke relaties en de internationale rechtsorde. Rusland beschouwt veiligheid overwegend als een *zero sum game*, waarin het zich het recht toebedeelt op een exclusieve invloedssfeer waarbinnen staten een verminderde soevereiniteit hebben. De oorlog in Oekraïne is uiteindelijk een botsing tussen tegengestelde en onverenigbare wereldbeelden. Deze diepgewortelde ideologische component, gecombineerd met de Russische status van nucleaire supermacht, zal een politieke oplossing van dit conflict en het vinden van een toekomstbestendige manier om met elkaars verschillen om te gaan uitermate complex maken.

De Russische besluitvorming in de aanloop naar en tijdens de oorlog was ondoorzichtig, gebaseerd op verkeerde inlichtingen, aannames, gebrek aan transparantie en zelfoverschatting en kende weinig ruimte voor tegengeluiden en gedegen belangenafwegingen. Op basis van deze gemankeerde besluitvorming neemt Rusland voortdurend grote risico's waarmee het de regionale maar ook de mondiale veiligheid in gevaar brengt. De grootschalige Russische invasie in Oekraïne is een extreme uitkomst van dit besluitvormingsproces. De invasie heeft aangetoond dat de interne kritiek en controle, de *'checks and balances'*, die tot op zekere hoogte nog leken te bestaan binnen het Russische regime, ernstig zijn verzwakt. Besluiten worden uitsluitend genomen door president Poetin en een klein aantal vertrouwelingen. Hiermee is de onvoorspelbaarheid van Ruslands optreden sterk gegroeid.

Tussen de geopolitieke intenties van president Poetin en de militaire realiteit rond de oorlog in Oekraïne zit een groot gat. Als onderdeel van zijn 'strijd' tegen het Westen stelt president Poetin in het openbaar als doel dat Oekraïne moet worden 'gedenazificeerd', maar het is voor de hoge militairen en beleidsmakers in Moskou onduidelijk hoe hij dat

doel precies definieert. Als gevolg daarvan heeft Moskou geen heldere oorlogsstrategie meer, maar ontvouwen de Russische oorlogsinspanningen zich op basis van ad-hoc besluiten van president Poetin.

De militaire positie van Rusland in Oekraïne, de verharde opstelling van het Westen en de aanstaande toetreding van Finland en Zweden tot de NAVO leiden er toe dat Rusland zich bevestigd voelt in zijn dreigingsperceptie, namelijk dat Rusland omsingeld wordt door een vijandig Westen.

De Russische militaire capaciteiten zijn sinds 2008 gegroeid en Rusland voelt zich in de huidige omstandigheden meer bedreigd door het Westen. Hiermee is een militair conflict tussen Rusland en de NAVO voorstelbaar geworden. Hoewel president Poetin op korte termijn waarschijnlijk geen militair conflict met de NAVO wil initiëren, kunnen miscommunicatie en misverstanden tot een onbedoelde of ongewilde escalatie leiden. Russische militaire doctrines en concepten dichtten een belangrijke rol toe aan het uiten van nucleaire dreigementen en voorzien in geval van militaire escalatie ook in de daadwerkelijke inzet van nucleaire wapens.

Na moeizame onderhandelingen tussen Rusland en de Verenigde Staten werd het strategisch kernwapenverdrag *New Strategic Arms Reduction Treaty (NEW START)* begin 2021, na moeizame onderhandelingen, alsnog getekend. Echter op 21 februari 2023 heeft president Poetin het NEW START verdrag opgeschort. Het gevaar van miscommunicatie en onbedoelde escalatie is zorgelijk. De toenemende Russische nucleaire retoriek getuigt daarvan.

De oorlog in Oekraïne heeft ook aangetoond dat 'klassiek' militair vermogen centraal blijft staan in de moderne oorlogvoering. Hoewel cyber- en hybride oorlogvoering krachtige *force multipliers* kunnen zijn, blijkt juist het vermogen om eenheden op het slagveld in te zetten en te ondersteunen van doorslaggevend belang te zijn voor het behalen van militair succes.

De afgelopen jaren heeft Rusland zwaar geïnvesteerd in een fundamentele hervorming en modernisering van de conventionele, tactisch-nucleaire en strategische-nucleaire strijdkrachten. Hierbij werd de nadruk gelegd op het voeren van een conflict met een *near peer* tegenstander (een tegenstander die over vergelijkbare militaire capaciteiten beschikt), in feite de NAVO. In vergelijking met 2008 zijn de Russische capaciteiten in alle domeinen van het militair optreden zeer sterk toegenomen. Het conflict met Oekraïne heeft echter ook de zwakheden van de Russische strijdkrachten blootgelegd.

Het gebrek aan militair succes, de Russische militaire blunders en de (tijdelijke) degradatie van het conventioneel militair vermogen zijn geen redenen voor optimisme. Tegelijkertijd zien we sinds de aanvang van het conflict een toename van Russische nucleaire retoriek. Daarnaast is het zeer waarschijnlijk dat Rusland de tekortkomingen in de krijgsmacht organisatie, wapensystemen en conceptuele kaders, de komende jaren zal adresseren met een toename in militair vermogen als gevolg. Tenslotte is het waarschijnlijk dat de toegenomen dreigingsperceptie en het gevoel van strategische kwetsbaarheid zal leiden tot een fundamentele herverdeling van gevechtskracht door Rusland en een substantiële versterking van de Westelijke Strategische richting met zowel conventionele als tactisch-nucleaire eenheden. Een verdere militarisering van het Russische buitenland- en veiligheidsbeleid behoort tot de mogelijkheden.

Russische Federatie: militair vermogen en militaire activiteiten

Het militaire verloop van de invasie kenmerkt zich door diverse fasen. Voorafgaand aan de invasie was sprake van een maandenlange Russische troepenopbouw langs de Oekraïense grens. Rusland voerde hierbij de militaire en politieke druk op Kyiv en de NAVO steeds verder op. De eerste fase van de invasie begon op 24 februari 2022 met grootschalige offensieven. De aanvankelijke militair-operationele doelstelling van Moskou was de verovering van geheel Oost- en Zuid-Oekraïne, inclusief de hoofdstad Kyiv en de kust van de Zwarte

Zee, en het neutraliseren van de Oekraïense strijdkrachten. Toen duidelijk werd dat de initiële doelen niet konden worden behaald, stelden de Russen hun doelstelling bij. Op 31 maart begonnen Russische eenheden zich terug te trekken rond Kyiv en Noordoost-Oekraïne. In deze tweede fase richtte de Russische krijgsmacht zich op de inname van steden zoals Marioepol en Iziom als voorbereiding op een grootschalige offensief om de Donbas in de zomermaanden in zijn geheel te veroveren. De Russische krijgsmacht slaagde hier echter niet in, en verloor tijdelijk het initiatief.

Vanaf juli begon de derde fase. Hierin namen de Oekraïense strijdkrachten het initiatief over en lanceerden succesvolle tegenoffensieven in Charkiv en Cherson Oblasten. Dit ging vanaf oktober gepaard met een intensivering van de Russische luchtaanvallen op kritieke civiele en militaire infrastructuur, waaronder de elektriciteitsvoorzieningen. Tussen september en november was de vierde fase, met de Russische terugtrekking uit Cherson en de consolidatie door de Russen van het resterende veroverde gebied. De Russische strijdkrachten kampten met meerdere samenhangende structurele problemen, zoals hoge materiële en personele verliezen, een voortdurend laag moreel en logistieke tekortkomingen. Rusland speelde in deze fase troepen vrij met de gedeeltelijke mobilisatie die Moskou in september afgekondigde en doordat de frontlinies korter werden. Rusland schiep hiermee tijdens een vijfde fase in deze winter de voorwaarden voor het herpakken van het initiatief. Hiermee staan we mogelijk aan vooravond van een nieuwe fase die uitmondt in een Russisch lenteoffensief.

Na een jaar van militaire tegenslagen in Oekraïne heeft Rusland grote materiële en personele verliezen geleden. De Russische strijdkrachten kampen met meerdere samenhangende structurele problemen, zoals een voortdurend laag moreel en logistieke tekortkomingen. Hierdoor waren de Russische landstrijdkrachten voor het invallen van de winter niet meer in staat om grootschalige offensieve operaties uit te voeren. Met de in

september 2022 afgekondigde mobilisatie, de inzet van huurlingen van de paramilitaire organisatie Wagner en de import van militair materieel uit landen als Belarus, Iran en Noord-Korea hoopt Moskou deze problemen op te lossen, en is het hier voor een deel ook in geslaagd.

Om de winter te overbruggen heeft het Russische leger honderden kilometers aan defensieve linies ingericht om het veroverde Oekraïense grondgebied te verdedigen. Ondanks alle problemen die gepaard gingen met de gedeeltelijke mobilisatie is het Rusland gelukt de frontlinies grotendeels te stabiliseren en wordt de tijd benut om weer op krachten te komen. De verwachte vervolgstap is om in het voorjaar nieuwe offensieven te kunnen starten met nieuwe eenheden die primair uit gemobiliseerde reservisten bestaan. Westerse militaire steun aan Oekraïne is daarom van cruciaal belang voor het vermogen van de Oekraïense strijdkrachten om hier weerstand tegen te kunnen blijven bieden.

Het Noordpoolgebied wint sterk aan politiek, economisch én militair belang voor Rusland. Zowel de Russische Arctische Strategie uit 2020 als de in 2022 gepubliceerde Maritieme Doctrine onderstrepen dat de regio een vitale positie in het Russische veiligheidsbeleid inneemt. In de afgelopen jaren heeft de Russische krijgsmacht in toenemende mate oefeningen en strategische patrouilles in het Noordpoolgebied gehouden. Het belang dat Rusland hecht aan de Noordelijke Zeeroute werd ook dit jaar onderstreept met de jaarlijkse *show of force*.

De Russische Federatie heeft in 2022 in Oekraïne laten zien over een groot en divers wapenarsenaal te beschikken. Het zeer grote gebruik van met name tactische UAVs (*Unmanned Aerial Vehicle*) op het slagveld en de afhankelijkheid hiervan door eenheden op de grond zijn fenomenen die op deze schaal nieuw zijn. Het conflict heeft verschillende zaken aangetoond over de capaciteiten van de Russische krijgsmacht. Zo bevestigt het conflict dat de Russische Federatie achterloopt in de ontwikkeling en het gebruik van voornoemde UAVs.

Daarnaast blijkt de afhankelijkheid van de Russische Federatie van geleide wapens zoals kruisvluchtwapens en ballistische raketten zeer groot. De Russische Federatie lijkt daarentegen minder goed gebruik te kunnen maken van ruimtesensoren (o.a. satellieten) dan verwacht.

Los van het conflict en de inzet van een zeer divers palet aan wapensystemen blijft de Russische Federatie inzetten op ontwikkelingen van technologieën en systemen waarmee het land beoogt een voorsprong te krijgen op het Westen. Te denken valt aan ontwikkelingen van hypersonische geleide wapens en een verdere doorontwikkeling van verscheidene elektronische-oorlogsvoerings-systemen (EOV). Hoewel de Russische Federatie investeert in, en onderzoek doet naar potentieel disruptieve technologieën, zoals quantumtechnologie, schat de MIVD in dat het land een te grote achterstand heeft om het Westen en China in te kunnen halen. Wel constateert de MIVD dat de Russische Federatie probeert in het Westen aan onderdelen te komen voor deze programma's.

De Russische Federatie blijft eveneens wapensystemen (door-)ontwikkelen om anderen de toegang tot gebieden te ontzeggen (*anti-access/area denial; A2AD*). Vooral op het gebied van EOV, hypersonische wapens en luchtverdediging toont de Russische krijgsmacht zich sterk. Daarnaast blijven ontwikkelingen plaatsvinden op het gebied van antisatellietwapens, waar in potentie een grote disruptieve werking van uitgaat.

De MIVD schat in dat de Russische Federatie voorlopig in staat is een deel van zijn capaciteiten op peil te houden door het opvoeren van productie, zoals van bepaalde typen kruisvluchtwapens. De inschatting is echter ook dat het land steeds meer invloed zal gaan merken van de opgelegde sancties, die resulteren in een tekort aan onderdelen waardoor de productie van diverse wapensystemen (verdere) vertraging op zal lopen. De kans dat de Russische Federatie gaat proberen op heimelijke wijze aan deze onderdelen uit met name Westerse landen te komen en hier specifiek in zal gaan investeren zal toenemen.

Russen ontduiken westerse sancties via dekmantelbedrijven

Russische inlichtingendiensten zijn betrokken bij het ontduiken van westerse sancties. Ze maken daarbij gebruik van dekmantelbedrijven. Russische bedrijven zijn voor hun (militaire) productie in belangrijke mate afhankelijk van westerse technologie en goederen. Mede door de sancties hebben Russische producenten problemen met het verkrijgen van onderdelen en materialen. De Russische diensten worden ingezet om de gesanctioneerde goederen op een heimelijk manier aan te schaffen en naar Rusland te transporteren. Ook Nederlandse bedrijven zijn doelwit.

Russische Federatie: Sabotagedreiging richting Nederland

De Nederlandse vitale maritieme infrastructuur in de Noordzee, zoals internetkabels, gasleidingen en windmolenparken, kan kwetsbaar zijn voor sabotage. Rusland brengt deze infrastructuur heimelijk in kaart en onderneemt activiteiten die duiden op spionage en voorbereidingshandelingen voor verstoring en sabotage.

Een dergelijke fysieke dreiging richting andere vitale sectoren, zoals drinkwater- en energievoorziening, is ook voorstelbaar, zolang dergelijke aanslagen heimelijk kunnen worden uitgevoerd. Het kan voor Rusland nuttig zijn om fysieke verstoring en sabotage voor te bereiden. De MIVD en de AIVD informeren organisaties die verantwoordelijk zijn voor de organisatie en uitvoering van beveiligingsmaatregelen om de weerbaarheid van Nederlandse vitale processen te vergroten.

Russisch schip probeert infrastructuur windmolenpark in kaart te brengen

Een Russisch schip heeft geprobeerd om de infrastructuur van windmolenparken voor de Nederlandse kust in de Noordzee in kaart te brengen. Doel was dat de Russen de mogelijkheden voor toekomstige sabotage wilden onderzoeken. Het Russische schip werd echter door de Nederlandse marine onderschept, voordat het aan zijn activiteiten kon beginnen. Deze spionagepoging is dus voorkomen.

Russische Federatie: spionage

In reactie op de Russische invasie van Oekraïne besloten veel westerse landen tot het uitzetten van Russische inlichtingsofficieren. Gezamenlijk zetten Europese landen in de eerste helft van 2022 enkele honderden Russische inlichtingsofficieren uit. Zij waren onder diplomatieke dekmantel werkzaam op de diplomatieke vertegenwoordigingen.

Het Nederlandse ministerie van Buitenlandse Zaken verklaarde op 29 maart 2022 zeventien (17) medewerkers van de Russische diplomatieke vertegenwoordigingen in Nederland tot *personae non gratae* (PNG), waarna ze begin april met hun gezinnen ons land verlieten. Deze medewerkers waren in werkelijkheid inlichtingsofficieren van de Russische inlichtingendienst SVR en militaire inlichtingendienst GRU, die onder diplomatieke dekmantel in Nederland waren gestationeerd. Zij verrichtten hun werkzaamheden in Den Haag vanaf de Russische ambassade en het Russische consulaat. Een aantal van hen was actief vanuit de Russische handelsvertegenwoordiging in Amsterdam. Niet eerder werden in Nederland zoveel inlichtingsofficieren gelijktijdig uitgewezen vanwege spionage.

Door de uitwijzing van de inlichtingsofficieren uit Nederland raakten de Russische diensten een aanzienlijk deel van hun capaciteit kwijt om in Nederland inlichtingenactiviteiten uit te voeren. De Nederlandse regering heeft hiermee paal en perk gesteld aan de jarenlange aanwezigheid van Russische inlichtingsofficieren op de Russische diplomatieke vertegenwoordigingen in Nederland. De MIVD en de AIVD werken met andere departementen samen om te voorkomen dat de Russische diensten hun verloren capaciteit op de diplomatieke vertegenwoordigingen in Nederland kunnen herstellen.

Het gevaar van Russische spionage en andere inlichtingenactiviteiten voor de Nederlandse nationale veiligheid is met de uitwijzing van deze inlichtingsofficieren niet geweken. Het belang van politieke, economische en militaire inlichtingen over het Westen is voor Moskou alleen maar toegenomen sinds de Russische invasie van Oekraïne en de

westerse sancties tegen Rusland. Moskou blijft proberen inlichtingen te verzamelen over het buitenlandse beleid van Nederland ten aanzien van de EU en NAVO om mogelijke scheurtjes in de westerse eenheid te onderkennen en te benutten. Daarnaast zal het zich meer richten op het verkrijgen van inlichtingen over hoogwaardige technologie, die vanwege sancties niet via een andere weg is te verkrijgen. In Nederland richten de Russische diensten zich ook op internationale instellingen als moet zijn: zoals de Organisatie voor het verbod op Chemische Wapens en het Internationale Strafhof, onder andere om zicht te krijgen op onderzoeken die naar Rusland worden uitgevoerd. Daarnaast is het belang van politieke, economische en militaire inlichtingen over het Westen voor Rusland alleen maar toegenomen sinds de Russische invasie in Oekraïne en de westerse sancties tegen Rusland.

Voor de Russische inlichtingendiensten is het Nederlandse beleid ten aanzien van Rusland en de Nederlandse steun aan Oekraïne interessant. In dat kader proberen de Russische diensten zeer waarschijnlijk inlichtingen te verzamelen over de Nederlandse militaire bijdragen aan NAVO activiteiten bij de NAVO-oostflank, de leveranties van militair materieel aan Oekraïne en trainingen aan Oekraïense militairen. Ook om mogelijke scheurtjes in de westerse eenheid te onderkennen en te benutten. Rusland zet inlichtingenofficieren zonder diplomatieke dekman in om inlichtingenactiviteiten te ontplooiën in Nederland.

GRU probeert Internationaal Strafhof in Den Haag te infiltreren

In april 2022 probeerde de Russische militaire inlichtingendienst GRU het Internationaal Strafhof in Den Haag te infiltreren door een inlichtingenofficier met een vervalst Braziliaanse identiteit daar stage te laten lopen. Tijdens deze stage had hij informatie kunnen verzamelen over onderzoeken naar mogelijke Russische oorlogsmisdaden in Oekraïne. Ook had hij deze kunnen beïnvloeden. Deze poging is echter voortijdig onderkend en de betrokken Rus is na zijn aankomst op Schiphol tot ongewenst vreemdeling verklaard en teruggestuurd naar Brazilië. (P13)

Russische inlichtingendiensten zijn betrokken bij het ontduiken van westerse sancties via dekmantelbedrijven. Russische bedrijven zijn voor hun productieproces in belangrijke mate afhankelijk van westerse technologie en goederen. Mede vanwege de westerse sancties ondervinden Russische producenten problemen met het verkrijgen van onderdelen en materialen. Daarom worden de Russische inlichtingendiensten ingezet om door het Westen gesanctioneerde goederen op een heimelijke manier aan te schaffen en te transporteren naar Rusland. In de regel gaat het om zogenaamde *dual-use* goederen. Dit zijn civiel geproduceerde goederen die ook voor militaire doeleinden kunnen worden ingezet. De Russische diensten gebruiken verschillende schaduwconstructies, zoals dekmantelbedrijven buiten Rusland, om de herleidbaarheid naar Rusland te verhullen. Het gevolg is dat Rusland mogelijk de westerse sancties en handelsbeperkingen kan omzeilen om zo alsnog de benodigde technologie en materialen te verwerven.

Russische Federatie: cyber

Russische inlichtingen- en veiligheidsdiensten hebben zich voor en tijdens de oorlog op grote schaal schuldig gemaakt aan digitale spionage, sabotage en beïnvloeding tegen Oekraïne en NAVO-bondgenoten. Het tempo van Russische cyberoperaties ligt hoog en veel van deze pogingen zijn nog niet openbaar bekend geworden. De Oekraïense en westerse digitale verdediging heeft tot nu toe de impact van voortdurende Russische aanvalspogingen kunnen beperken. Gedurende de oorlog is ook gebleken dat Rusland moeite heeft om cyberoperaties te synchroniseren met andere militaire operaties, zoals luchtaanvallen.

Cyberspionage

Veruit het grootste deel van de Russische cyberoperaties is gericht op spionage om militaire, diplomatieke en economische informatie van zowel Oekraïne als NAVO-bondgenoten te bemachtigen. Rusland probeert bijvoorbeeld Oekraïense militaire netwerken en systemen binnen te dringen om tactische inlichtingen te vergaren, zoals de locaties van militair materieel en personeel. De doelwitselectie is

echter zeer breed, waardoor ook Oekraïense organisaties slachtoffer zijn die geen directe rol spelen in het verloop van de oorlog of politieke besluitvorming. Ten aanzien van de NAVO richt de Russische inlichtingenbehoefte zich onder meer op militaire steun die via NAVO-bondgenoten aan Oekraïne geleverd wordt. Ook de Nederlandse krijgsmacht, ministeries en ambassades zijn afgelopen jaar doelwit geweest van (onsuccesvolle) cyberspionagepogingen.

Digitale beïnvloeding

Informatieconfrontatie, waaronder beïnvloeding door misleiding, desinformatie, en cyberoperaties, speelt een centrale rol in de Russische wijze van optreden. Dit wordt voor een belangrijk deel uitgevoerd via digitale middelen om onder meer psychologische schade te veroorzaken. De Russische inlichtingendiensten zijn er bijvoorbeeld enkele malen in geslaagd om de controle over uitzendingen van Oekraïense media tijdelijk over te nemen en Russische boodschappen uit te zenden. Aansluitend werden de systemen van deze media digitaal gesaboteerd. Daarnaast zijn Russische cybersabotagepogingen tegen bijvoorbeeld de stroomvoorziening waarschijnlijk vooral gericht op het ondermijnen van het Oekraïense moreel. Om hun betrokkenheid te verbergen bij het heimelijk verspreiden van desinformatie en propaganda via digitale kanalen, passen Russische inlichtingendiensten veel technieken toe die zij ook voor cyberoperaties gebruiken. In het geval van de Informatieoperatietroepen van de Russische militaire inlichtingendienst GRU zijn het zelfs deels dezelfde eenheden die voor zowel cyberoperaties als heimelijke beïnvloeding verantwoordelijk zijn.

De activiteiten van Russische hacktivisten, zoals DDoS-aanvallen, moeten ook hoofdzakelijk als beïnvloedingsoperatie gezien worden, omdat het doel is te intimideren. In individuele gevallen werken hacktivisten hierbij samen met Russische inlichtingendiensten.

GRU hackt Nederlandse routers

Cyberspionnen van de Russische militaire inlichtingendienst GRU hebben routers gehackt van Nederlandse particulieren en het midden- en kleinbedrijf. Deze operatie is zorgelijk, omdat de GRU deze gehackte routers kan misbruiken om heimelijke cyberoperaties tegen Nederlandse belangen of die van bondgenoten uit te voeren.

Cybersabotage

De Russische cybersabotagecampagne tegen Oekraïne is de meest grootschalige en intensieve uit de geschiedenis. Moskou probeert regelmatig om Oekraïense vitale infrastructuur digitaal te saboteren en voert voortdurend aanvallen met *wiper malware* (kwaadaardige software die informatie wist) uit. De aanhoudende en zeer hoge druk die Rusland hiermee uitoefent vereist constante waakzaamheid van Oekraïense en westerse verdedigers.

Grootschalige ontwrichting is tot nu toe echter uitgebleven en de gevolgen van cybersabotage vallen in het niet bij de impact van fysieke militaire operaties. Het potentieel van cyberoperaties kan door Rusland niet volledig benut worden. Rusland heeft waarschijnlijk moeite om cyberoperaties te synchroniseren met andere militaire operaties, zoals luchtaanvallen. Ook worden de meeste Russische digitale aanvalspogingen voortijdig opgemerkt of snel verholpen, dankzij vergaande Oekraïense monitoring-, detectie- en responsmaatregelen. Hierbij krijgt Oekraïne significante hulp van bijvoorbeeld westerse inlichtingendiensten en bedrijven.

Het succes van de Oekraïense digitale verdediging is echter niet gegarandeerd. Waarschijnlijk kan dit succes alleen volgehouden worden zolang de westerse steun net zo intensief en adaptief blijft als de cyberoperaties van de Russische inlichtingendiensten.

China

Het jaar 2022 stond in China in het teken van het Partijcongres en de hervkiezing van Xi Jinping als leider van China. In een periode waarin de interne structurele problemen als ook de externe druk op China toenemen, kiest de Chinese Communistische Partij (CCP) voor een koers van meer centralisatie van de macht, meer controle over de Chinese samenleving en meer politiek-ideologisch conformisme aan de Partijlijn. De politiek-ideologische component vindt ook haar weerklank in China's buitenlandbeleid. Groeiend zelfvertrouwen resulteert in een meer assertieve buitenlandpolitiek, welke zich steeds meer afzet tegenover het Westen en een alternatief model propageert.

De CCP is zich zeer bewust van de veranderende wereldwijde veiligheids-situatie. In de speech van Xi Jinping op het laatste Partijcongres (16 – 22 oktober 2022) legde hij de nadruk op (nationale) veiligheid en waarschuwde dat het Chinese volk zich moet voorbereiden op 'gevaarlijke stormen'. Ook werd de druk op Taiwan verder opgevoerd. Xi Jinping gaf aan dat de CCP nog steeds de voorkeur geeft aan het 'vreedzaam' inlijven van Taiwan, maar dat China het gebruik van geweld nooit zal afzweren.

'Vreedzame' hereniging sluit echter niet uit dat China militaire middelen gebruikt om Taiwan onder druk te zetten, zoals in augustus 2022 gebeurde na het bezoek van de voorzitter van het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden, Nancy Pelosi, aan Taiwan. China reageerde hierop met het houden van grootschalige militaire oefeningen die feitelijk neerkwamen op een blokkade van het eiland. Het aantal Chinese militaire vliegtuigen in de *Air Defence Identification Zone* (ADIZ) van Taiwan nam ook significant toe na het kortdurende bezoek van Pelosi en sindsdien is het gemiddelde aantal Chinese incursies in de Taiwanese ADIZ hoog gebleven. Daarnaast hebben Chinese gevechtsvliegtuigen veel vaker dan voorheen de denkbeeldige mediaanlijn boven de Straat van Taiwan overschreden en heeft China ook ballistische raketten naar locaties in de zeeën rond Taiwan afgeschoten om zijn ongenoegen over het bezoek kracht bij te zetten.

China beschikt inmiddels over de grootste marine in Azië en Chinese marineschepen opereren steeds vaker en verder van het Chinese vasteland, waarbij de focus vooral op het westelijke deel van de stille Oceaan ligt. Dichterbij huis probeert China haar invloed in de door haar geclaimde wateren uit te breiden, bijvoorbeeld door het in de praktijk brengen van de nieuwe Chinese kustwachtwet uit 2021. Zo valt de vrijwel continue presentie van de Chinese kustwacht in de wateren rond de Senkaku / Diaoyu eilanden op, welke door Japan beheerd worden maar door zowel Japan als China geclaimd worden. Een nieuwe ontwikkeling in 2022 op dit gebied is de toename van het aantal Chinese kustwachtschepen dat Japanse vissersschepen achtervolgt in de wateren rond de door China en Japan betwiste eilanden.

Om zijn eigen economische veiligheid te garanderen in tijden van 'gevaarlijke stormen' zal het Chinees leiderschap ook blijven streven naar verdere, duurzame economische vooruitgang die in steeds mindere mate afhankelijk is van het buitenland. Indien nodig kan dit ten koste gaan van het Nederlandse en Europese bedrijfsleven. China zal daarnaast zijn economische macht in toenemende mate kunnen inzetten als drukmiddel tegen (Europese) landen die in de ogen van het Chinese leiderschap de kernbelangen van China in de wereld in de weg staan. Bijvoorbeeld door te dreigen met economische consequenties, verslechterde handelsrelaties of verminderde toegang tot de enorme Chinese markt, waar het Europese bedrijfsleven van afhankelijk is.

China: militaire techniek en wapensystemen

China is hard op weg om een dominante positie op te bouwen op het gebied van militaire technologie. Het land investeert veel in mensen en middelen om qua militaire capaciteiten op het niveau te komen van het Westen en om op deelgebieden koploper te worden. Mede hiertoe is China al lange tijd bezig kennis op te doen in en informatie weg te halen uit het Westen. Wapenontwerpen worden gestolen, talentvolle studenten en professionals worden uitgezonden om kennis te halen, internationale experts op militair relevante onderwerpen worden ingehuurd en geïmporteerd.

In China zelf is er door het Chinese beleid van militair-civiele fusie een dusdanig grote verwevenheid tussen civiele bedrijven en (onderwijs) instellingen enerzijds en het leger anderzijds, dat er in prioritaire sectoren in feite geen onderscheid meer kan worden gemaakt tussen deze twee werelden. Dit maakt onder andere de uitvoering van het Nederlandse exportcontrolebeleid lastig in de uitvoering.

China heeft in veel opzichten vergelijkbare militaire capaciteiten als bijvoorbeeld de Russische Federatie. Deze capaciteiten reiken van uitgebreide grondgebonden platformen, tot zeer capabele gevechtsvliegtuigen. Daarnaast begint China zich op andere defensieonderdelen te onderscheiden. Zo heeft China inmiddels een derde vliegdekschip in de vaart genomen. Er kan worden aangenomen dat China waarschijnlijk over zal gaan naar een bepaalde mate van serieproductie. Voor wat betreft sensoren in de ruimte beschikt China inmiddels al over significante capaciteiten. De ontwikkeling van verschillende typen antisatellietwapens is een zorgwekkende ontwikkeling. Dit type wapens kent een zeer hoog disruptief karakter.

Ruimtesatellieten

China is intensief bezig om satellieten de ruimte in te brengen. De komende jaren loopt dit op tot 100 lanceringen per jaar. Dit in tegenstelling tot 2020. Toen waren het circa 40 lanceringen. Het gaat om draagraketten, vooral voor *Intelligence, surveillance, reconnaissance* (ISR) en communicatiesatellieten. China breidt de lanceerplatforminfrastructuur uit. Het gevolg hiervan is dat zij nadrukkelijk militair voordeel hebben en zo een betere informatiepositie krijgen.

De investeringen van China op gebied van (militaire toepassingen van) kunstmatige intelligentie en quantumcomputers en quantumsensoren zijn extreem groot en bijna niet te evenaren door het Westen. Dit betreffen eveneens technologieën met een zeer hoog disruptief karakter, waarmee in potentie dominantie bereikt kan worden op militair-

strategisch gebied. Een voorbeeld van zo'n dual use toepassing is een netwerk van kwantumcommunicatiesatellieten. De Chinese Academy of Sciences werkt aan zo'n netwerk waarmee China uiteindelijk naar een wereldwijde dekking streeft.

Kwantumcommunicatie

De Chinezen ontwikkelen kwantumcommunicatienetwerken in de ruimte met wereldwijde dekking en wil hier koploper worden. Daarvoor worden onder andere satellieten gebruikt waarbij ook nadrukkelijk naar de militaire toepassing wordt gekeken. Door kwantumcommunicatie kun je sneller, veiliger en wereldwijd communiceren. Deze vorm van communicatie is moeilijker om te intercepteren. Dat is een groot militair voordeel.

De MIVD doet inmiddels onderzoek naar Chinese militair-technologische ontwikkelingen, mede om de Nederlandse krijgsmacht in staat te stellen goed onderbouwde keuzes te maken als het gaat om aanschaf en ontwikkeling van nieuwe wapensystemen voor nu en in de toekomst. Uit het in 2022 uitgevoerde onderzoek heeft de MIVD kunnen concluderen dat de dreiging die uitgaat van de huidige en toekomstige Chinese militaire capaciteiten, groot is. De kans dat de Nederlandse krijgsmacht in aanraking komt met Chinese wapens wordt ook steeds groter, mede door de proliferatie (export) van deze systemen door China aan landen wereldwijd.

China: spionage

In 2022 heeft de MIVD het onderzoek naar inlichtingenactiviteiten van de Chinese militaire en civiele inlichtingendienst die gericht zijn op het verwerven van militaire relevante technologieën bij Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen, voortgezet. De MIVD heeft vastgesteld dat academische samenwerking met Chinese promovendi het risico met zich meebrengt dat Nederlandse kennis bijdraagt aan de opbouw van de Chinese krijgsmacht.

China wil militaire technologie verder ontwikkelen en uitgroeien tot een militaire grootmacht. Daarnaast wil China zich ook verder ontwikkelen tot een politieke en economische grootmacht die voorop loopt op het gebied van technologie en wetenschap. Ook wil China een hoogwaardige kenniseconomie creëren die niet langer afhankelijk is van westerse technologie. Verder werkt China hard aan de modernisering van zijn strijdkrachten. Voor deze doelstellingen heeft China geavanceerde technologie nodig die het land nog niet allemaal zelf bezit. De ontbrekende kennis en technologie probeert China, onder andere via zijn inlichtingendiensten, in het buitenland te verwerven. Voor een aantal technologieën vormt Nederland voor China een aantrekkelijk spionagedoelwit, vanwege de goede kennispositie van Nederland op deze onderwerpen. Dit betreft onder meer de halfgeleiderindustrie, lucht- en ruimtevaart, en maritieme industrie. Bedrijven en kennisinstellingen in deze technologie sectoren zijn het doelwit van spionage door Chinese actoren. De MIVD heeft het afgelopen jaar daarom onderzoek gedaan naar de Chinese spionagedreiging tegen deze sectoren en heeft, waar nodig, mitigerende maatregelen getroffen.

Uit MIVD-onderzoek is in 2020 voor het eerst gebleken dat China militair relevante kennis vergaart via Chinese promovendi verbonden aan Nederlandse technische universiteiten. Afgelopen jaar heeft de MIVD hier nader onderzoek naar verricht en vastgesteld dat verhoogde aandacht in westerse landen voor academische samenwerking met Chinese universiteiten door China nauwlettend wordt gevolgd. China implementeert in reactie op dergelijke verhoogde aandacht verschillende maatregelen om de affiliatie tussen Chinese PhD-studenten en het Chinees militair-industrieel complex beter te verhullen.

Daarnaast heeft de MIVD, in samenwerking met de AIVD, onderzoek gedaan naar spionage in verschillende technologie sectoren. Daarbij hebben de MIVD en AIVD onder meer waargenomen dat Chinese overheidsinstanties die betrokken zijn bij de ontwikkeling van de binnenlandse *high tech* industrie, gerelateerd kunnen worden aan

investeringen in Nederland. Verder heeft de MIVD Chinese pogingen onderzocht om via het omzeilen van exportrestricties militair relevante technologie te verwerven. Daarbij heeft de MIVD onder andere enkele coverbedrijven onderkend die door China gebruikt worden om exportrestricties te omzeilen.

China: cyber

China vormt in kwantitatieve zin de grootste cyberdreiging voor Nederland; geen enkele andere statelijke actor kent een dermate grote omvang en verscheidenheid aan betrokken actoren en doelwitten door het *People's Liberation Army* (PLA), *Strategic Support Force* (SSF) en het Ministry of State Security (MSS). Hackersgroepen van de PLA en MSS werken op grote schaal samen met publiek-private instanties zoals Chinese bedrijven, hackersgroepen en universiteiten voor de uitvoering, training, ontwikkeling en ondersteuning van digitale spionageactiviteiten.

Zo blijkt uit onderzoek van de MIVD dat commerciële Chinese bedrijven in 2022 meerdere cyberspionagecampagnes van de Chinese krijgsmacht faciliteerden. De MIVD schat in dat dergelijke constructies opgezet zijn vanuit de behoefte van Chinese hackersgroepen om cyberspionagecampagnes anoniemer en professioneler aan te pakken om attributie te voorkomen. Daarnaast blijkt ook dat enkele Chinese universiteiten een belangrijke rol spelen in het opzetten en ontwikkelen van trainingen, systemen en *tooling* die gebruikt worden voor van offensieve cybercapaciteiten van de PLA.

Net als in 2021 heeft de MIVD opnieuw verschillende Chinese cyberoperaties onderkend die er op gericht zijn om politieke inlichtingen te verzamelen. Het aantal overheden en organisaties dat wordt getroffen is groot en lijkt gericht gekozen. Zo merken de MIVD en de AIVD op dat sinds de oorlog in Oekraïne het aantal Chinese cyberactiviteiten gerelateerd aan het conflict toegenomen is. De MIVD en de AIVD schatten in dat China een groot belang hecht aan dit type inlichtingen.

Economische veiligheid en strategische competitie

De Nederlandse economische- en veiligheidsbelangen worden steeds vaker openlijk en heimelijk geconfronteerd met statelijke dreigingen, maar ook met niet-statelijke dreigingen zoals criminaliteit en (rechts-)extremisme. Deze dreiging is drieledig: Ten eerste blijven Nederlandse vitale processen kwetsbaar voor sabotage door statelijke actoren en ook, als gevolg van ongewenste investeringen en overnames, voor invloed van buitenlandse actoren. Ten tweede is er sprake van een toename van misbruik van risicovolle strategische afhankelijkheden. Ten derde zijn Nederlandse bedrijven, kennisinstellingen en wetenschappers op grote schaal doelwit van diverse statelijke actoren die (heimelijk) hoogwaardige, al dan niet militair relevante, technologie proberen te verwerven. In november 2022 hebben de MIVD, de AIVD en de NCTV het tweede Dreigingsbeeld Statelijke Actoren uitgebracht, ditmaal met een verdieping ten aanzien van het thema economische veiligheid. Daarin wordt expliciet ingegaan op de hiervoor genoemde dreigingen.

Ter bevordering van een zelfstandige halfgeleiderindustrie richt de Volksrepubliek China zich onder andere op de hoogwaardige halfgeleider-technologie en –bedrijven die in Nederland zijn gevestigd. China probeert hier op diverse wijzen hoogwaardige technologie te verwerven. Hiertoe maakt deze statelijke actor gebruik van een combinatie van (cyber)spionage, insiders binnen Nederlandse bedrijven, (strategische) overnames van halfgeleiderbedrijven, poogt het geldende exportrestricties te omzeilen en vergunningsvrije technologie te *reverse engineeren*. Dit vormt een dreiging voor de Nederlandse economische veiligheid.

In 2022 intensiveerden de MIVD en de AIVD de samenwerking op het gebied van economische veiligheid. De MIVD en de AIVD dragen vanuit de wettelijke taken bij aan het beschermen van de Nederlandse overheid, (defensie)industrie, vitale infrastructuur en kennisinstellingen tegen dreigingen die een risico vormen voor de Nederlandse economische- en veiligheidsbelangen. Hiervoor werken verschillende MIVD en AIVD teams nauw samen op het thema economische veiligheid, waarbij

(contra-)inlichtingenonderzoek en weerbaarheidsverhogende activiteiten in samenhang worden ontplooid. De diensten hebben daarbij als doel het handelend vermogen van de Nederlandse overheid, (defensie)industrie, vitale infrastructuur en kennisinstellingen tegen ongewenste strategische afhankelijkheden en ongewenste kennis- en technologieoverdracht te vergroten.

Om deze dreigingen te kunnen ondervangen zijn door het Kabinet verschillende maatregelen en wetgevingstrajecten in gang gezet. Beide diensten steunen deze ontwikkelingen door onder andere het leveren van dreigingsinformatie en (technische) expertise. Zo werken de MIVD en AIVD nauw samen met onder andere het ministerie van Buitenlandse Zaken in het kader van exportcontrole. Daarnaast hebben beide diensten op verzoek van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat naslag verricht bij het screenen van voorgenomen investeringen, fusies en overnames. Ook dragen beide diensten bij aan (de oprichting van) het Loket Kennisveiligheid en het Ondernemersloket. Daarnaast is er een duurzame groei van activiteiten op accountmanagement / *outreach* naar kennisinstellingen en de (Defensie-)industrie om de weerbaarheid tegen voorgenoemde dreigingen te vergroten. Zie ook hoofdstuk 1.3 (Industrieveiligheid) van dit jaarverslag.

Caribisch gebied

De MIVD en de AIVD doen gezamenlijk onderzoek naar politieke en militaire ontwikkelingen in Venezuela en mogelijke uitstralingseffecten richting het Koninkrijk der Nederlanden.

Het Maduro-regime probeert zijn positie te consolideren en zich optimaal voor te bereiden op de komende verkiezingen. Interne tegenstanders worden gemarginaliseerd en de oppositie wordt onderling uitgespeeld. Hoewel de onderhandelingen tussen regime en oppositie in het najaar van 2022 zijn hervat, zijn er geen aanwijzingen dat het regime bereid is tot substantiële concessies die bijdragen aan eerlijke en vrije verkiezingen. Daarnaast ontbeert het de oppositie de middelen om voldoende druk op het regime uit te oefenen. Weliswaar streeft het regime naar verlichting van de internationale

sancties tegen Venezuela, maar uit de opstelling van Maduro c.s. kan worden opgemaakt dat zij mogelijkheden daartoe zien zonder het eigen machtsmonopolie aan te tasten. Hoewel er gedurende 2022 pogingen zijn ondernomen om de olieproductie te verhogen en het economisch iets beter ging, is het regime niet bereid, dan wel in staat, tot ingrijpende hervormingen van de economie. Hierdoor blijft de sociaaleconomische situatie voor de meeste Venezolanen kwetsbaar.

De Venezolaanse krijgsmacht beschikt over modern materieel, echter het benodigde onderhoud blijft uit en de inzetbaarheid is al jaren laag. Ook personele gereedheid is laag door personeelstekorten en een gebrekkig opleidingsniveau. Het lage niveau van gereedstelling werd nogmaals bevestigd door het teleurstellende optreden van de Venezolaanse delegaties op de *International Army Games 2022* (competitie m.b.t. diverse militaire vaardigheden, georganiseerd door- en in Rusland), een groot en vooral onder niet-westerse landen populair jaarlijks vriendschappelijk militair wedstrijd-evenement. Toch lijkt er post-COVID een kentering te zijn ontstaan, ook door de iets verbeterde economische situatie. Er vinden weer wat grootschaligere oefeningen plaats en Venezuela blijft proberen om in samenwerking met partnerlanden als Iran en Rusland de operationele gereedheid verder omhoog te krijgen. De impact hiervan is echter beperkt.

Het Venezolaanse regime heeft al jaren geen volledige controle meer over het gehele grondgebied en luchtruim. Tekenend voor de instabiliteit zijn de gewapende gevechten die voortslepen in deelstaat Apure. Naast de politie en het leger kent het land een conglomeraat van allerlei irreguliere gewapende groeperingen met uiteenlopende loyaliteiten, zoals guerrillagroeperingen, paramilitairen en overige criminele bendes die met geweld de macht hebben overgenomen in bepaalde wijken, steden en regio's.

Contraproliferatie

De MIVD en de AIVD onderzoeken, in een gezamenlijk team, biologische, chemische en nucleaire wapenprogramma's (massavernietigingswapens)

en hun overbrengingsmiddelen (bijvoorbeeld ballistische raketten), het bestaan of de dreiging van de ontwikkeling hiervan, binnen landen die een bedreiging kunnen zijn voor de internationale veiligheid. Deze landen worden 'landen van zorg' genoemd.

Doel van het onderzoek en de activiteiten bij de diensten is het achterhalen van de intenties en de technische mogelijkheden voor de ontwikkeling van de genoemde massavernietigingswapens in landen van zorg. Daarbij willen de MIVD en AIVD ook voorkomen dat Nederland hieraan bijdraagt door het leveren van kennis en goederen.

Noord Korea

In 2022 heeft Noord-Korea verder gewerkt aan zijn nucleaire programma. Noord-Korea lanceerde daarnaast in 2022 meer ballistische raketten dan in enig ander jaar. Dat gebeurde vaak rond militaire oefeningen van Zuid-Korea en de Verenigde Staten. Volgens Noord-Korea betrof een deel van deze lanceringen oefeningen van de eenheden voor tactische nucleaire wapens. Kim Jong-un, de leider van Noord-Korea, zei eerder meer nadruk te willen leggen op tactische nucleaire wapens in de militaire doctrine van het land. Ook zei hij te willen werken aan een super large *hydrogen bomb*. Verder heeft Kim Jong-un eind november verklaard van Noord-Korea een "world's most powerful nuclear force" te willen maken. Algemeen wordt aangenomen dat een nieuwe nucleaire test aanstaande is. Werkzaamheden aan de productiefaciliteiten voor kernwapensplijfstof en activiteiten op de nucleaire testlocatie *Punggye-Ri* kunnen daarop wijzen.

Iran en Syrië

Ook Iran zette afgelopen jaar vergaande stappen in zijn nucleaire programma. Het land bouwt voorraden van 20% en 60% verrijkt uranium steeds verder op. Door centrifuges kan dat verder worden verrijkt tot 90% verrijkt uranium dat nodig is voor een kernwapen. Ook vinden er grootschalige ondergrondse bouwactiviteiten plaats nabij de verrijgingslocaties. Iran laat de afspraken die in het kader van het *Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA)* gemaakt waren steeds verder achter zich

en vergroot door de inzet van steeds meer geavanceerde uraniumverrijkingscentrifuges zijn verrijkingcapaciteit. De tijdsbepalende factor voor een eerste kernproef is niet meer de verrijking, maar de ontwikkeling van een werkend kernwapenontwerp. De Iraanse Revolutionaire Garde (IRGC) heeft in 2022 bovendien een aantal nieuwe raketten gepresenteerd. Onder meer de *medium range ballistic missile* die ze Kheibar Shekan ('Fortenvernietiger') hebben genoemd. Ook heeft de Revolutionaire Garde het militaire ruimtevaartprogramma verder ontwikkeld. Zo voerde het IRGC in maart een lancering uit met de *space launch vehicle (SLV) Qased*. Dat bracht de satelliet *Nour-2* in een baan om de aarde. In november lanceerde de Revolutionaire Garde een nieuwe SLV, die ze *Ghaem-100* noemen. In 2022 werd het onderzoek naar het gebruik van chemische wapens in Syrië voortgezet. De focus lag op de huidige situatie, maar er is ook onderzocht wie verantwoordelijk zijn voor gifgasaanvallen uit het verleden.

Rusland

Rusland heeft op meerdere momenten traangassen (riot control agents) ingezet in Oekraïne. Dit is in strijd met afspraken uit de *Chemical Weapons Convention*. Dat verbiedt gebruik van deze middelen als onderdeel van een militaire operatie. De diensten houden deze activiteiten in de gaten als onderdeel van het lopende onderzoek naar het Russische chemische wapens programma. Ook is het onderzoek naar biologische wapenprogramma's van verschillende landen van zorg, waaronder Rusland en Iran, in 2022 voortgezet. Daarnaast lag de focus op het *dual-use* karakter van recente ontwikkelingen in de biotechnologie en mogelijke implicaties voor de ontwikkeling van nieuwe typen biologische wapens.

Verwerving door Rusland, Iran, overige landen van zorg en exportcontrole

De MIVD en de AIVD wisten in 2022 in enkele gevallen te voorkomen dat onder meer Rusland en Iran materialen, techniek en (toegepaste) wetenschappelijk kennis uit Nederland haalden die ze hadden kunnen gebruiken voor hun massavernietigingsprogramma's. Het ging onder meer om *high-tech* goederen die een belangrijke rol spelen in het moderniseren van massavernietigingswapens. De diensten hebben daarover

ambtsberichten uitgebracht aan de overheid en aan financiële instellingen. Financiële instellingen spelen daarin een rol omdat Rusland, maar ook andere landen van zorg, steeds complexere constructies bedenken om exportcontroles en sancties te omzeilen. Ze zetten daartoe onder meer denkmantelbedrijven op in Europese landen, en bedenken financiële constructies om de herkomst van de financiering te maskeren.

De theoretische kennis op nucleair vlak van Iran staat bekend als hoogwaardig. Als gevolg van sancties heeft Iran moeite om experimenteel onderzoek uit te voeren. Iraanse studenten en onderzoekers komen daarom vaak naar het Westen, onder andere naar goed aangeschreven technische universiteiten in Nederland, om praktische kennis en vaardigheden op te doen. Inspanningen van de diensten voorkwamen in 2022 dat een Iraanse wetenschapper, verbonden aan een gesanctioneerd instituut, relevante (toegepaste) kennis kon opdoen bij een vooraanstaande Nederlandse technische universiteit. Die kennis zou toepasbaar zijn geweest in het nucleaire programma van Iran.

Contra-inlichtingen (CI): Rechts-extremisme, anti-institutioneel extremisme en spionage

Eén van de taken van de MIVD is het verrichten van onderzoek naar dreigingen tegen de veiligheid en de inzetbaarheid van de Nederlandse krijgsmacht. Dit 'contra-inlichtingen' onderzoek van de MIVD richt zich op dreigingen van terrorisme, extremisme en spionage.

Rechts-extremisme

De MIVD ziet sinds 2020 toegenomen interesse bij rechts-extremisten om voor de krijgsmacht te werken. Het gaat om een nieuwe generatie rechts-extremisten van vooral jongens en jonge mannen die streven naar een 'blanke etnostaat'. In 2022 was het aantal personen uit deze kringen dat interesse toonde voor Defensie ongeveer gelijk aan het jaar daarvoor. Bij geen van deze personen heeft de MIVD indicaties gevonden voor terroristische intenties. Het onderzoek van de MIVD naar rechts-extremisme richt zich op de dreiging van geweld even als op eventuele

discriminatie, polarisatie en een verminderd draagvlak voor democratische kernwaarden.

Daarnaast is het onderzoek erop gericht deze dreigingen aan het licht te brengen en anderen in staat te stellen maatregelen te nemen. Dit doet de MIVD door ambtsberichten te sturen aan het Openbaar Ministerie of bijvoorbeeld aan de commandant van een defensiemedewerker. De MIVD kan daarnaast een veiligheidsonderzoek uitvoeren. Dit kan leiden tot het weigeren of intrekken van de Verklaring van Geen Bezwaar die vereist is voor een baan bij Defensie. Via deze wegen kan worden voorkomen dat rechts-extremisten hun loopbaan bij Defensie kunnen starten of voortzetten. De MIVD heeft in 2022 verschillende belanghebbenden op de hoogte gebracht over individuele rechts-extremisten en over de dreiging van dit type extremisme tegen de inzetbaarheid van de krijgsmacht en tegen de democratische rechtsorde.

Anti-institutioneel extremisme

De MIVD verricht onderzoek naar anti-institutioneel extremisme (voorheen anti-overheidsextremisme) als (gewelds)dreiging tegen Defensie, maar ook als (gewelds)dreiging binnen Defensie. Anti-institutioneel extremisme is een gedachtegoed waarvan de aanhangers onder andere geloven dat er in Nederland een elite aan de macht is die een onderdrukkende agenda doorvoert, waartegen verzet moet worden gepleegd. Het fenomeen kan zorgen voor zowel polarisatie op de werkvloer als mede voor een loyaliteitsconflict tussen het organisatiebelang en het ideologisch belang van een werknemer.

Iran: spionage

De MIVD voert onderzoek uit naar de activiteiten van Iraanse inlichtingendiensten gericht op het op heimelijke wijze verzamelen van kennis en middelen die een dreiging vormen voor Nederlandse defensiebelangen. Om deze dreiging te onderkennen doet de MIVD onderzoek naar de intenties, activiteiten en capaciteiten van de Iraanse militaire- en civiele inlichtingendiensten. Onderzoek heeft opgeleverd dat Iraanse

activiteiten vooralsnog op opportunistische basis plaatshebben tegen Defensie. Afhankelijk van actuele ontwikkelingen en specifieke activiteiten van de Nederlandse krijgsmacht in aandachtsgebieden van Iran is sprake van verhoogde interesses en activiteiten van Iraanse inlichtingendiensten richting Defensie.

Spionage andere landen (statelijke actoren)

Ook in 2022 deed de MIVD onderzoek naar de dreiging van spionage (inlichtingen)activiteiten van andere landen gericht tegen defensiebelangen. Defensie is om verschillende redenen een potentieel doelwit van spionage door andere landen:

- De slagkracht van de Nederlandse defensieorganisatie (militaire kennis, processen, personeel en materieel).
- De omvang en kwaliteit van de defensie-industrie en kennisinstellingen die voor defensie onderzoek uitvoeren.
- Nederland is lid van diverse internationale samenwerkingsverbanden, zoals de NAVO en de Europese Unie, waarmee internationaal en in multilateraal verband wordt opgetreden.
- Via Defensie kan ook kennis over (militaire) strategie, beleid en processen en Command en Control (C2) structuren van partners worden vergaard. Deze kennis is van waarde voor buitenlandse inlichtingendiensten.

1.2 Missieondersteuning en aandachtsgebieden

De MIVD ondersteunt wereldwijd de inzet van de Nederlandse strijdkrachten in missiegebieden. Ter voorbereiding op de ontplooiing van Nederlandse troepen in het buitenland maakt de MIVD inlichtingenproducten, zoals dreigingsappreciaties, ten behoeve van de (politieke besluitvorming over de) militaire inzet. Tijdens de missie verricht de MIVD onderzoek naar aspecten die relevant zijn voor *threat to the force* (de directe dreiging tegen Nederlandse militairen in een inzetgebied en coalitie) en *threat to the mission* (bedreigingen voor het succesvol kunnen uitvoeren

van de missie, zoals dreiging tegen het nationale politieke draagvlak in het land van inzet of factoren van invloed op het effectief optreden van eenheden). Centraal oogmerk is het tijdig en volledig informeren van de militaire commandant en de verantwoordelijke besluitvormer over relevante dreigingen die uitgaan van statelijke en niet-statale actoren in de zogeheten *Area of Responsibility* (gebied waarvoor men verantwoordelijk is).

Aandachtsgebieden

De MIVD monitort tevens het ontstaan van conflicten die een risico vormen voor de Nederlandse veiligheidsbelangen. Het gaat hierbij om een ring van instabiliteit rond Europa die grensoverschrijdende gevolgen kunnen hebben voor de veiligheidssituatie in Nederland of voor de Nederlandse krijgsmacht in missiegebieden.

Oostflank

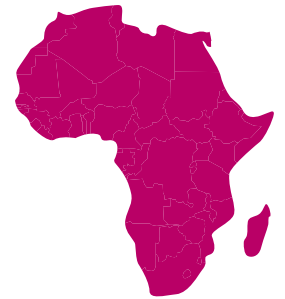
Na de Russische invasie in Oekraïne zijn de EU, Groot-Brittannië en de Verenigde Staten beducht op een additionele Europese brandhaard in Bosnië-Herzegovina. Zo werd de *Intermediate Reserve Force* van EUFOR Althea geactiveerd en kwamen EU-lidstaten in december overeen dat Bosnië-Herzegovina de status van EU kandidaat-lidmaatschap krijgt, mits het aan een aantal voorwaarden voldoet. Ondanks de sterke etno-nationalistische retoriek van zowel Bosnisch-Servisch en Bosnisch-Kroatische zijde, bleven grootschalige incidenten en sociale onrust in aanloop naar de verkiezingen in oktober 2022 uit. De verwachting is dan ook dat dreigende afscheiding van Republika Srpska de nationale politiek in Bosnië-Herzegovina ook het komende jaar zal blijven domineren.

In Kosovo heeft de regering de Russische invasie in Oekraïne aangegrepen om de transitie van de *Kosovo Security Forces* naar *Kosovo Armed Forces* door te zetten en Euro-Atlantische toenadering te versnellen. Zo vroeg Kosovo in mei lidmaatschap van de Raad van Europa en in december EU-lidmaatschap aan. In Noord-Kosovo bleef

het in 2022 onrustig. Onenigheid over aangekondigde maatregelen ten aanzien van kentekenplaten en ID-papieren voor Kosovo-Serviërs leidde eind juli, begin november en in december tot hoog oplopende spanningen. Significante diplomatieke druk van zowel de VS als de EU heeft waarschijnlijk verdere gewelddadige escalatie voorkomen. De spanningen passen binnen een trend waarbij (Kosovo-)Servische subversieve activiteiten toenemen en de Kosovaarse regering vanuit Pristina, in het kader van de aanpak van corruptie en georganiseerde misdaad, zijn autoriteit in Noord-Kosovo probeert te doen gelden. De verwachting is dat dergelijke spanningen periodiek oplaaien totdat Kosovo en Servië in het kader van de Belgrado-Pristina dialoog tot een duurzaam vergelijk komen.

President Zelensky heeft zijn politieke en internationale machtspositie na de Russische invasie van Oekraïne kunnen versterken en consolideren. Mede dankzij zijn mediagenieke optredens in binnen- en buitenland en zijn onophoudelijke steunverzoeken aan internationale partners blijft het zogenaamde '*rally round the flag*' effect werken. Als gevolg van het verbod op pro-Russische partijen op 20 maart 2022 en het feit dat berichtgeving over het conflict wordt gedomineerd door de regering (*United News*) is politieke oppositie zeer beperkt. Ook de invloed van de oligarchen is het afgelopen jaar drastisch ingeperkt: het merendeel heeft significante financiële verliezen geleden door de oorlog waardoor ook hun politieke invloed is gereduceerd.

Het merendeel van de Oekraïense bevolking blijft, ondanks de tegenslagen, geloven in een Oekraïense overwinning. Het aantal geregistreerde vluchtelingen liep op tot 7.9 miljoen in december 2022. De groei is sinds juni afgevlakt en ondanks de onveilige situatie en onzekerheid over verloop en uitkomst conflict is sinds het tweede kwartaal ook een toename van het aantal terugkeerders zichtbaar geweest. De escalatie van het Russische offensief en met name de massale inzet van ballistische raketten, kruisvluchtwapens en drones tegen Oekraïense (civiele en militaire) doelen heeft vooralsnog niet tot een toename van het aantal vluchtelingen geleid.

Afrika

Ten aanzien van Afrika richt het onderzoek van de MIVD zich op het tijdig onderkennen en signaleren van strategische en veiligheidsrelevante ontwikkelingen die een (potentiële) dreiging vormen ten aanzien van de nationale veiligheid, Nederlandse belangen en/of (potentiële) missies van de Nederlandse krijgsmacht.

Nederland blijft actief betrokken bij de Sahel-regio met onder meer militaire, politie- en civiele bijdragen aan VN- en EU-missies. Defensie is met een aantal staffunctionarissen en trainingsmissies actief in het gebied. De MIVD heeft deze inzet in 2022 ondersteund met strategische analyses over de politieke stabiliteit, jihadistisch terrorisme en actuele dreigingsbeelden.

De politieke situatie in de Sahellanden blijft gekenmerkt door grote politieke instabiliteit. De twee staatsgrepen in het afgelopen jaar in Burkina Faso onderstrepen dat nog eens. Op 30 september 2022 zette de tot dan toe onbekende 34-jarige kapitein Traoré interim-president Damiba af, die zelf acht maanden daarvoor eveneens aan de macht was gekomen middels een staatsgreep. De coup van Traoré illustreert ook het virulente anti-Franse sentiment dat al jaren opgeld doet in de Sahel: gedurende de dagen waarin de staatsgreep plaatsvond belaagden boze burgers onder andere de Franse ambassade in hoofdstad Ouagadougou. De politiek-maatschappelijke situatie in Burkina Faso blijft uiterst fragiel. De MIVD constateerde in 2022 daarnaast hoe de invloed van Rusland in Mali groeide. De Russische *Private Military Company* (PMC) Wagner was in het gehele jaar actief bij het ondersteunen van militaire operaties van de Malinese krijgsmacht in Centraal-Mali. Verschillende mensenrechtenorganisaties toonden hun bezorgdheid over het grote aantal burgerslachtoffers dat bij deze operaties viel. In de tweede helft van het jaar breidde Wagner zijn operatiegebied in oostwaartse richting uit richting Gao.

De Russische politieke en militaire invloed in Mali ging ten koste van de relatie met westerse landen. Meer en meer wendde het Malinese regime

zich af van westerse partners, met name Frankrijk, dat in het afgelopen jaar dan ook zijn contra-terrorismissie Barkhane beëindigde. In deze geopolitieke context kondigden verschillende westerse landen, waaronder Duitsland en het Verenigd Koninkrijk aan hun bijdrage aan de VN-missie MINUSMA af te bouwen. Ook Mali's relatie met buurlanden, zoals Niger en Ivoorkust ging achteruit.

De verslechterde relatie met Mali en de staatsgrepen in Burkina Faso hebben geleid tot meer aandacht voor Niger, het laatste baken van relatieve stabiliteit in de Sahel. De regering van president Bazoum lijkt bereidwillig om samen te werken met het Westen. Hoewel vooralsnog minder evident dan in Mali en Burkina Faso, vormen echter ook hier anti-Franse sentimenten een risico.

De hierboven beschreven politieke instabiliteit hangt nauw samen met het al meerdere jaren toenemende geweld van de jihadistisch-terroristische organisaties *Jama'at Nusrat al-Islam wal-Muslimin* (JNIM) en *Islamic State Sahel Province* (ISSP). Onvrede over de (steeds verslechterende) veiligheids-situatie leidt hierbij tot (politieke en maatschappelijke) instabiliteit, hetgeen op zijn beurt de effectieve aanpak van het jihadisme in de weg staat. Zowel JNIM als ISSP hebben het afgelopen jaar dan ook met succes ingespeeld op de eerder genoemde ontwikkelingen.

Het vertrek van de Franse contraterrorisme-operatie Barkhane uit Mali leidde in het noorden van het land tot een verstoring van de machtsbalans waar zowel ISSP als JNIM van wisten te profiteren. Na de voorgaande jaren min of meer in de verdediging te zijn gedrukt, was ISSP in 2022 uiterst offensief in vooral de Malinese regio's Liptako en Gourma. Veel geweld van ISSP richtte zich hierbij tegen de plaatselijke burgerbevolking, welke door ISSP beschuldigd wordt van steun aan vijandelijke Noord-Malinese milities en/of de aardsvijanden van JNIM. ISSP speelt inmiddels een prominente rol binnen de centrale propaganda van moederorganisatie ISIS.

In Centraal-Mali heeft de gezamenlijke inzet van de Malinese krijgsmacht en de Russische PMC Wagner niet geleid tot verbetering van

de veiligheidssituatie, maar wel tot vele meldingen van burgerslachtoffers. JNIM maakte hier propagandistisch gebruik van door de gewelddadige jihad en de implementatie van de sharia te presenteren als enige oplossing voor het leed van de burgerbevolking. Daarbij verspreidt het jihadistisch geweld zich steeds verder over het land: een reeks aanslagen op legerbases in onder meer de directe nabijheid van de Malinese hoofdstad Bamako werd volgens JNIM gepleegd om “het bloed van burgers te wreken”.

Ook in Burkina Faso lijken de (militaire) machthebbers niet in staat om de toename van jihadistisch geweld te keren. Inmiddels kan de regering in een groot deel van het land de veiligheid niet meer garanderen. Daarbij is vooral het zuiden van Burkina Faso een springplank geworden voor de verdere verspreiding van geweld richting landen als Ivoorkust, Togo en Benin. Hoewel de veiligheidssituatie in Niger niet zo ernstig is als in buurlanden Mali en Burkina Faso, zijn zowel ISSP en JNIM ook hier actief, vooral in het westen. Daarnaast kampt Niger met jihadistisch geweld in het zuidoosten van het land, waar o.a. *Islamic State West Africa Province* (ook grensoverschrijdend in Nigeria, Tsjad en Kameroen) actief is.

Kijkend naar de strategische ontwikkelingen in Afrika komt een vrij somber beeld naar voren. De laatste jaren is er sprake van een toename van het aantal conflicten in Afrika. Dit hangt deels samen met de expansie van jihadistische organisaties. In het geopolitieke domein is al langere tijd sprake van een toenemende economische en politieke oriëntatie op niet-westerse landen, waarbij vooral de genoemde rol van China en Rusland opvalt. Rusland manifesteert zich nadrukkelijk in het Afrikaanse veiligheidsdomein, en hanteert hierbij een antiwesterse agenda. Beide landen proberen door middel van activiteiten in het informatiedomein de beeldvorming over zichzelf en het Westen te beïnvloeden. Waarschijnlijk zal door de groeiende invloed van deze (en andere) niet-westerse, autocratische landen het belang van democratie en mensenrechten in Afrika verder onder druk komen te staan. Deze ontwikkelingen spelen zich af tegen de achtergrond van een aanzienlijke

economische terugval als gevolg van de coronapandemie en een ernstige verslechtering van de humanitaire situatie in verschillende regio's. Veel van deze problemen worden verergerd door de explosieve groei van de bevolking en de gevolgen van klimaatverandering. Deze toenemende uitzichtloosheid vertaalt zich onder meer in een sterk toegenomen wens om te emigreren. Als naburig continent zal Europa – en dus ook Nederland – hier de komende jaren waarschijnlijk de gevolgen van ondervinden.

Midden-Oosten

Bij de inlichtingenondersteuning voor de missies in het Midden-Oosten ligt het zwaartepunt in Irak, waar Nederland bijdraagt aan *Operation Inherent Resolve* (OIR) en aan de NATO Mission in Iraq (NMI). In november 2021 werd deze missie verlengd tot einde 2022. Gezien het grensoverschrijdende karakter van de activiteiten van ISIS en (ondersteuning van) inzet van bondgenoten wordt ook naar Syrië gekeken.

Daarnaast heeft de MIVD dit jaar inlichtingenondersteuning verleend aan de Nederlandse bijdrage aan de missie *European-led Maritime Awareness Mission in the Strait of Hormuz* (EMASOH) in de Perzische Golf en de Straat van Hormuz. De bijdragen voor kleinere missies in het Midden-Oosten, zoals de inzet in VN-missies op de Golan en in Libanon, geschiedt in de vorm van dreigingsappreciaties, met een focus op veiligheid van het Nederlandse personeel in deze missies.

ISIS

Het afgelopen jaar heeft ISIS in Irak en Syrië grote personele en materiele verliezen geleden als gevolg van de aanhoudende druk van de verschillende veiligheidstroepen gesteund door de anti-ISIS coalitie. Desondanks was ISIS in beide landen in staat maandelijks enkele tientallen aanslagen te plegen. Het betrof vooral kleinschalige aanslagen met eenvoudige tactieken die gericht waren op veiligheidstroepen, burgers en lokale autoriteiten. De aanvallen vonden met name plaats in het door de Koerden gedomineerde gebied in Noordoost-Syrië en de betwiste gebieden in Irak. Afgezien van een tijdelijke verhoging van het

aantal aanslagen tijdens de tweede helft van de Ramadan, halveerde de aanslagenfrequentie in de loop van 2022 ten opzichte van eind 2021. De eerder genoemde verliezen hebben deze halvering veroorzaakt. Specifiek de uitschakeling van tientallen midden- en hogere-kaderleden, waaronder twee maal de hoogste ISIS-leider, en honderden strijders alsmede het verlies van tientallen schuilplaatsen in Irak en Syrië belemmeren ISIS voor wat betreft het voorbereiden en uitvoeren van grotere aanslagen. Nadat ISIS in januari 2022 een propagandasucces boekte met een grootschalige (doch grotendeels mislukte) gevangenisuitbraak in al-Hasakah, hebben de door de anti-ISIS-coalitie gesteunde Syrische Koerden de druk op ISIS opgevoerd. Honderden strijders en tientallen leiders van ISIS werden hierbij uitgeschakeld. Anders dan in 2021, voerde het Assad-regime het afgelopen jaar zelden veiligheidsoperaties uit tegen ISIS. De operaties van het regime waren veelal reactief van aard en brachten slechts beperkte schade toe aan de groepering. ISIS-strijders genieten mede daarom in de uitgestrekte woestijnen en gebergtes in Centraal-Syrië relatief veel vrijheid van handelen en kunnen hiervandaan hun zuster-netwerken elders in Syrië en Irak blijven steunen. Hoewel ISIS in 2022 ernstig is verzwakt, vormt de groepering nog steeds een wezenlijke dreiging voor de veiligheid in beide landen maar ook voor de veiligheid in Europa.

Irak

Het Irak-onderzoek van de MIVD is specifiek gericht op de inlichtingen-ondersteuning van de Nederlandse troepen in Irak, op de Iraakse en Koerdische politiek, het Iraakse en Koerdische veiligheidsapparaat, ISIS in Irak, de verdere veiligheidssituatie en buitenlandse invloeden in het land. De veiligheidssituatie en politieke dynamiek in Irak werden met name bepaald door een moeizaam en langdurig formatieproces van de Iraakse regering en onenigheid tussen de twee grootste sjiitische politieke fracties in Irak, de *Save the Homeland Alliance* onder leiding van Muqtada al-Sadr en het *Shia Coordination Framework* (SCF) onder leiding van Nouri al-Maliki. Al-Sadr streefde naar een meerderheidsregering zonder al-Maliki, terwijl al-Maliki op zijn beurt streefde naar een consensusregering van een breed scala aan partijen. Niet in staat de impasse te doorbreken besloten de

Sadristen in opdracht van al-Sadr uit het Iraakse parlement te stappen. Kort daarna kondigde al-Sadr aan zich volledig uit de politiek terug te trekken. Onvrede over de aanhoudende politieke patstelling kwam meermaals tot uiting door demonstraties en bestormingen van Iraakse overheidsgebouwen in en om de Internationale Zone (IZ) in Bagdad, waar veel westerse mogendheden aanwezig zijn. De gewelddadige confrontaties vonden plaats tussen aan al-Sadr gelieerde milities en pro-Iraanse milities vertegenwoordigd door partijen binnen het SCF.

Een jaar na de verkiezingen, is op 28 oktober 2022 een nieuwe regering onder leiding van premier Mohammed Shia al-Sudani aangetreden. De nieuwe Iraakse regering bestaat uit een brede coalitie onder leiding van het SCF, een verzameling van politieke partijen waarvan enkele pro-Iraanse sjiitische milities vertegenwoordigen. Sinds het aantreden van deze regeringscoalitie zijn de geweldsincidenten in Irak sterk afgenomen. Evenals voorgaande regeringen, wordt de nieuwe Iraakse regering geconfronteerd met een aanhoudend gebrek aan vertrouwen in de politiek door de bevolking. Het tot nu toe uitblijven van onder andere economische verbetering blijft een belangrijke drijfveer voor aanhoudende maatschappelijke onrust.

Syrië

In 2022 bleef de politieke en de veiligheidssituatie in Syrië onverminderd diffuus. Nog steeds vinden in veel delen van het land wekelijks, veelal kleinschalige, gevechten plaats. Ondanks de almaar verslechterende economische en humanitaire situatie heeft het Assad-regime zijn machtspositie in een groot deel van Syrië weten te handhaven. Het regime heeft tot op heden niet het hele land onder zijn controle, waardoor deze situatie een achilleshiel blijft voor het regime. Op diplomatiek- en handelsgebied probeert het Assad-regime zijn isolement in de regio te doorbreken in de hoop dat wezenlijke geldstromen uit de Golf de uitzichtloze Syrische economie weer een impuls kunnen geven. Tot dusverre is dit nauwelijks succesvol. Het Assad-regime blijft in vele opzichten sterk afhankelijk van de

aanhoudende politieke, diplomatieke, economische en militaire steun van Rusland en Iran.

Rusland en Iran krijgen in ruil voor hun steun aan het Assad-regime steeds meer voet aan de grond in Syrië. Enerzijds heeft deze toenemende Russische en Iraanse invloed een de-escalerende werking op de ambities van de Turkse president Erdogan om niet alleen met Turkse lucht- en raketaanvallen, maar ook met een grondoffensief, ten zuiden van de hele Turkse grens met Syrië een 30-kilometer bufferzone af te dwingen. Anderzijds vormt de toenemende Iraanse invloed in onder andere Zuid- en Oost-Syrië een aanhoudende dreiging voor onder andere Israël en voor westerse (militaire) belangen, presentie en activiteiten in Syrië en Irak.

In Noordwest-Syrië duurt het door Turkije en Rusland opgelegde bestand voort, ondanks geregelde gevechten tussen strijdkrachten en milities van het regime en de oppositie. Het Assad-regime probeert met veelal kleinschalige gevechtsoperaties, regelmatig met militaire luchtsteun van Rusland, de invloed van deze, veelal door Turkije ondersteunde, milities terug te dringen. Tot nog toe resulteerde dat niet in significante verschuivingen. Ook in het overwegend Koerdische Noordoost-Syrië is de invloed van het Assad-regime nog steeds zeer beperkt.

Iran

De MIVD heeft in 2022 vooral onderzoek verricht naar de Iraanse invloed in Irak en Syrië. Naast de invloed van Teheran op de politiek in beide landen, continueerde Iran in beide landen zijn activiteiten op inlichtingen- en veiligheidsgebied. De Iraanse Republikeinse Garde (IRGC) en aan Iran gelieerde sjiitische milities hebben daarbij een sleutelrol. Het IRGC en een deel van de daaraan gerelateerde sjiitische milities vormen een aanhoudende dreiging voor Westerse militaire bases en activiteiten in de regio. In Israël probeert in Syrië de Iraanse invloed tegen te gaan door luchtaanvallen op opstellingen van

sjiitische milities en op doelwitten van strategisch belang voor Iran, zoals het internationale vliegveld van Damascus. Israël voert daarnaast regelmatig luchtaanvallen uit tegen door Iran gebruikte wapenopslag, productieplaatsen en laboratoria in Zuid- en West-Syrië. De MIVD heeft ook gekeken naar maritieme incidenten in de wateren van het Midden-Oosten, bijvoorbeeld in de Golf van Oman, waar Iran ook bij betrokken is geweest. Daarnaast heeft de MIVD onderzoek gedaan naar de Iraanse wapenleveranties van Unmanned Aerial Systems (UAS, ofwel drones) aan Rusland. Het gebruik van deze wapensystemen duikt herhaaldelijk op in de berichtgeving over het conflict van Rusland met Oekraïne.

Op politiek vlak verrichte de MIVD onderzoek naar de effecten van de anti-regeringsdemonstraties die sinds september 2022 hebben plaatsgevonden. Teheran beschuldigt onder andere Koerdische partijen van opruiing en voerde luchtaanvallen uit op verschillende locaties in de Koerdische regio in Irak. De MIVD heeft de dreiging die hiervan uitging naar de Koerdische regio in Irak (en de Nederlandse aanwezigheid daar) voortdurend gemonitord.

Afghanistan

Het landsbestuur van de Taliban was in 2022 nog in opbouw. De Taliban bestaan uit diverse (soms rivaliserende) facties en stammen met elk eigen belangen. De hoogste prioriteit voor Taliban emir Haibatullah Akhundzada is om alle facties en stammen bij elkaar te houden. Daarin is hij in 2022 geslaagd. Leidend voor hem is de zuiverheid van de religieuze en culturele leer. Conservatieve leiders, veelal geestelijken, kregen steeds meer invloed, ten koste van de (relatief) meer gematigde leiders. Dat resulteerde in toenemende mate in een radicaal, conservatief en absolutistisch regime. Alleen wie het regime erkent en zich schikt naar de wensen van de Taliban is welkom in Afghanistan. Vrouwen en etnische minderheden staan buitenspel. Hoewel de economische en humanitaire situatie slecht is, hebben de Taliban hun macht over Afghanistan geconsolideerd.

Conservatieve geestelijken kregen steeds meer invloed op het (lands) bestuur. Loyaliteit aan de emir was doorgaans belangrijker dan hun bestuurlijke en vakinhoudelijke capaciteiten. Hoewel de Taliban in 2022 grote economische projecten promootten (Qush Tepa-kanaal, trans-Afghaanse spoorlijn, ontginning kopermijn Mes Aynak), ontbeerden zij de benodigde economische en financiële expertise. De Taliban beschuldigden het Westen van de economische problemen en in het bijzonder de VS vanwege het bevrozen van miljarden aan Afghaanse tegoeden.

Voor het Talibanleiderschap was de stabiliteit van het nog prille regime in 2022 belangrijker dan economische en humanitaire vooruitgang. Zo toonden de Taliban zich onvermurwbaar in hun conservatieve standpunten. Met name over meisjesonderwijs liepen de meningen intern uiteen, maar met het verbod op universitair onderwijs voor vrouwen eind december 2022 trokken de Taliban de conservatieve teugels verder aan. In 2022 namen de Taliban steeds meer vrijheid beperkende maatregelen jegens vrouwen, maar ook jegens journalisten.

De Taliban investeerden ten behoeve van de stabiliteit van het regime in hun veiligheidsapparaat. Het aantal geweldsincidenten was in 2022 stukken lager dan voor de machtsovername. Wel waren er berichten van vergeldingsacties tegen bepaalde voormalige tegenstanders. Ook traden de Taliban repressief op tegen criminaliteit, demonstrerende burgers en verzetsgroepen. Het Afghaanse verzet was versnipperd. De relatief grootste verzetsbeweging was het *National Resistance Front* (NRF), geleid door Ahmad Massoud. Het NRF vormde wat betreft samenstelling en operatiegebied echter allesbehalve een nationaal front. Kleinschalige, lokale aanvallen ten spijt vormde het NRF in 2022 geen strategische dreiging. Voormalige krijgsheren ('*powerbrokers*') verbleven in het buitenland en vormden ondanks onderling contact evenmin een dreiging voor de Taliban.

De enige serieuze dreiging op veiligheidsgebied kwam van het aan ISIS gelieerde *Islamic State Khorasan Province* (ISKP). ISKP had in 2022

geen gebiedscontrole in Afghanistan. Toch namen in de loop van het jaar de activiteiten van ISKP toe, vooral in Kabul. In het begin voerde ISKP eenvoudige aanslagen uit op *soft targets* (vaak sjiitische moskeeën of Hazara-doelwitten), maar later ook op beveiligde Talibandoelen, prominente Talibangeestelijken, de Russische ambassade en een Chinees hotel. ISKP maakte veelal gebruik van bermbommen, beschietingen en indirect vuur. Complexe aanslagen en aanslagen op zwaarbeveiligde doelen waren in 2022 niet aan de orde. ISKP was ook buiten Kabul actief en richtte zich met wervingsactiviteiten vooral op Noord- en West-Afghanistan. Waar de Taliban met een radicaal en conservatief beleid enerzijds ISKP de wind uit de zeilen namen, probeerde ISKP anderzijds te profiteren van de uitsluiting van etnische minderheden door de Taliban. Gezien de internationale agenda van ISKP uitten landen in de regio hun zorgen over een sluimerende terroristische dreiging en daarmee gepaard gaande regionale instabiliteit. Dat de Taliban repressief optraden tegen ISKP, onder meer met huiszoekingen, deed daar niets aan af. Omdat een sterker Talibanregime de beste waarborg zou zijn tegen ISKP en vóór regionale stabiliteit, pleitte onder andere Oezbekistan, Pakistan en Qatar op een regionale conferentie voor meer internationaal engagement met de Taliban. Toch heeft ook in 2022 geen enkel land de Taliban officieel erkend. Omwille van de stabiliteit op de langere termijn, riepen landen in de regio de Taliban op een gematigder koers te varen en de macht te delen met etnische minderheden. Voor de Taliban was dat onbespreekbaar. Zij zagen zich als winnaars van twintig jaar strijd; concessies zouden de interne stabiliteit bedreigd hebben. De Taliban willen graag internationaal erkend worden, maar Talibanemir Haibatullah Akhundzada benadrukte in 2022 dat de Taliban internationale bemoeienis met binnenlandse aangelegenheden niet zullen toestaan.

Internationaal engagement met de Taliban werd door de mensenrechtenschendingen door de Taliban bemoeilijkt en het werd extra lastig nadat de VS op 31 juli 2022 de emir van Al Qaida, Ayman al-Zawahiri, om het leven bracht met een droneaanval. Ook de Al-Zawahiri bleek te

verblijven in de elitewijk Sherpur midden in Kabul. De betrouwbaarheid van de Taliban, die hadden toegezegd terroristen geen toevluchtsoord meer te bieden, werd daardoor internationaal in twijfel getrokken. Daar waar de Taliban begin 2022 nog werden uitgenodigd voor een conferentie in Oslo bevonden zij zich eind 2022 in een relatief geïsoleerde internationale positie.

1.3 Veiligheidsbevorderende taken

Naast de strategische dossiers, aandachtsgebieden en de ondersteuning aan de missiegebieden, heeft de MIVD ook veiligheidsbevorderende taken. Nederlandse bedrijven, kennisinstellingen en wetenschappers zijn een potentieel doelwit van diverse statelijke actoren die (heimelijk) hoogwaardige, al dan niet militair relevante, technologie proberen te verwerven. Ook de vitale processen in Nederland zijn kwetsbaar voor sabotage door statelijke actoren middels (de gevolgen van) ongewenste investeringen en overnames. Staten kunnen namelijk door overnames van bedrijven die hoogwaardige technologie ontwikkelen of door investeringen in vitale infrastructuur, ongewenste afhankelijkheden creëren met risico's voor het functioneren van de Nederlandse economie en de nationale veiligheid. Daarmee is de continuïteit van onze vitale processen in het geding en dreigt het weglekken van kennis en vertrouwelijke of gevoelige informatie. In dit kader is ook de defensie-industrie kwetsbaar voor (economische) spionage, zowel fysiek als in het digitale domein. De MIVD draagt bij aan de weerbaarheid en veiligheid van Defensie en de Defensie gerelateerde industrie.

Elektronische veiligheidsonderzoeken

Op locaties waar hoog gerubriceerde informatie wordt besproken of verwerkt voert de MIVD conform regelgeving elektronische veiligheids-onderzoeken uit. De MIVD voert haar onderzoeken uit voor alle defensieonderdelen en werkt, waar mogelijk, samen met Nederlandse collegadiensten binnen het vakgebied.

Industrieveiligheid

Het Defensie Beveiligingsbeleid, en in het bijzonder de Industriebeveiliging, schrijft de verplichtingen voor die intern Defensie gelden bij het uitwisselen van Bijzondere Informatie (BI) met het bedrijfsleven, de defensie-industrie of bij de uitvoering van opdrachten met een vitaal karakter. De ABDO-regeling (Algemene Beveiligingseisen voor Defensieopdrachten) schrijft de eisen voor waaraan het bedrijfsleven moet voldoen, voordat zij geautoriseerd kunnen worden om in aanraking te komen met BI. Om invulling te geven aan de drie hoofdtaken van Defensie is een stabiele basis van kennisinstellingen en bedrijven die ervoor zorgen dat Defensie de juiste kennis, technologie en capaciteiten in huis heeft noodzakelijk. De ontwikkelingen in Oekraïne hebben gezorgd voor een extra impuls voor Defensie en daarmee de Nederlandse defensie-industrie. Bedrijven die de uitvoering op zich nemen van gerubriceerde of vitale defensieopdrachten, zijn gehouden aan de ABDO. De MIVD toetst bij deze bedrijven of de, in de ABDO gestelde, beveiligingseisen, op orde zijn voordat zij mogen starten met een gerubriceerde opdracht voor Defensie. Als de beveiliging voldoet aan de eisen, wordt een ABDO-autorisatie afgegeven voor de specifieke opdracht.

In 2022 is, net als in voorgaande jaren, het aantal afgegeven autorisaties voor bedrijven dat door verwervende instanties binnen Defensie, bedrijven en buitenlandse partners wordt aangevraagd, gegroeid. Om tot een autorisatie te komen begeleidt de MIVD de uitvoering van veiligheidsbevorderende maatregelen en houdt toezicht op defensieorderbedrijven gedurende de looptijd van opdrachten ter beveiliging van gerubriceerde informatie en te beschermen belangen. Toezicht door de MIVD bij defensieorderbedrijven op de naleving van de beveiligingseisen wordt gedaan door het uitvoeren van audits en inspecties. In 2022 heeft de MIVD deze audits doorontwikkeld en pilots uitgevoerd, waarbij een aantal defensieorderbedrijven zijn gecontroleerd.

Gedurende de looptijd van de opdrachten onderhoudt de MIVD relaties met de bedrijven waar deze opdrachten worden uitgevoerd. Bij nieuwe dreiging richting de defensie-industrie informeert de MIVD deze bedrijven en adviseert over additioneel te nemen maatregelen. Daarnaast onderhoudt het incidententeam nauw contact met de bedrijven wanneer er onverhoopt een incident plaatsvindt en mogelijk een gerubriceerde defensieopdracht geraakt is. De MIVD werkt daarbij samen met de AIVD en Nationaal Cyber Security Centrum (NCSC). De veranderde geopolitiek resulteert mede in extra aandacht voor economische veiligheid binnen de Rijksoverheid. Ook de MIVD heeft bijzondere aandacht voor ongewenste invloeden of overnames bij defensie-Industrie bedrijven met een ABDO-autorisatie, of in aanloop naar een ABDO-autorisatie.

Internationaal heeft de MIVD haar positie als *Designated Security Authority* (DSA: toezichthouder op de beveiliging van internationale gerubriceerde informatie) versterkt, met een focus op de mogelijkheden en onmogelijkheden binnen de (inter)nationale keten. Hierbij is rekening gehouden met de huidige geopolitieke ontwikkelingen, het dreigingsbeeld en de technologische vooruitgang. Hiermee draagt de MIVD bij aan de versterking van de (inter)nationale positie van de Nederlandse defensie-industrie en het veiliger en weerbaarder maken van de internationale *supply chain*.

Daarnaast is in 2022 in samenwerking met de AIVD, het ministerie van Defensie en het ministerie voor Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, de Nationale Politie en de NCTV een start gemaakt met de transitie van ABDO naar ABRO (Algemene Beveiligingseisen voor Rijksoverheidsopdrachten). Met de ABRO zullen industrieveiligheidsprocessen niet langer uitsluitend uitgevoerd worden voor Defensie, maar voor meerdere departementen van de Rijksoverheid. Het jaar 2023 zal in het teken staan van het verder ontwikkelen van het nieuwe eisenkader en het afstemmen van de processen om industrieveiligheid aan de gehele Rijksoverheid te leveren.

Veiligheidsonderzoeken

Met de Unit Veiligheidsonderzoeken (UVO) geven de MIVD en de AIVD uitvoering aan de taken op het gebied van de aanwijzing van vertrouwensfuncties en de uitvoering van veiligheidsonderzoeken als bedoeld in de Wet op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten 2017 (Wiv 2017) en de Wet veiligheidsonderzoeken (Wvo).

De UVO doet veiligheidsonderzoeken naar (kandidaat-)vertrouwensfunctionarissen. Deze personen hebben door hun werkzaamheden toegang tot gerubriceerde informatie, of zijn in een positie waarin zij de nationale veiligheid kunnen schaden. Bijvoorbeeld bij de Rijksoverheid, Defensie, de burgerluchtvaart en bedrijven die aan vitale processen werken. Afhankelijk van de aard van de vertrouwensfunctie, die is gebaseerd op de mogelijke schade die de (aspirant) vertrouwensfunctionaris kan aanrichten aan de nationale veiligheid, wordt de diepgang van het veiligheidsonderzoek bepaald: A-, B-, of C-onderzoek. Een A-onderzoek is het meest diepgaand en wordt slechts ingesteld voor de meest kwetsbare vertrouwensfuncties. Een C-onderzoek is het minst diepgaande onderzoek. Na een positief afgerond onderzoek krijgt de kandidaat een Verklaring van Geen Bezwaar (VGB).

In 2022 is 92,9% van de veiligheidsonderzoeken uitgevoerd binnen de wettelijke termijn van acht weken. Daarmee heeft de UVO de met de Tweede Kamer afgesproken termijn behaald.

In 2022 heeft de UVO in totaal 71.343 onderzoeken naar (kandidaat-)vertrouwensfunctionarissen uitgevoerd, dit zijn er 19.989 meer dan in 2021. 30.282 onderzoeken zijn eigenstandig door de UVO uitgevoerd, waarvan 15.348 door de MIVD en 14.934 door de AIVD. De overige 41.061 onderzoeken zijn verricht door de Nationale Politie en de Koninklijke Marechaussee (KMar), onder het mandaat van de AIVD.

In 2022 is het aantal aangevraagde veiligheidsonderzoeken significant toegenomen waardoor het aantal verwachte uit te voeren veiligheidsonderzoeken hoger is uitgevallen dan de prognose van 61.400 onderzoeken voor 2022. De UVO had te maken met hogere werkvoorraden en langere doorlooptijden dan normaal. Betrokkenen en werkgevers moesten daarom helaas langer wachten op resultaten van een veiligheidsonderzoek. De toegenomen vraag is voor een groot gedeelte afkomstig uit de luchtvaartsector.

In 2022 is de verdere opbouw van het programma Modernisering Veiligheidsonderzoeken (MVO) gerealiseerd. Dat zorgt voor een snellere VGB-aanvraag, dankzij geautomatiseerde onderdelen en aangepaste processen. Een mijlpaal was het in gebruik nemen van Automatisch Alerteren. Een systeem dat de UVO op de hoogte brengt als er bij een vertrouwensfunctionaris in de burgerluchtvaart wijzigingen zijn in het Justitieel Documentatiesysteem, of als er nieuwe inlichtingeninformatie is over hem of haar, die kan leiden tot intrekking van de VGB. Zo nodig doet de UVO dan een hernieuwd onderzoek. Dat helpt de burgerluchtvaart veilig houden. Op termijn zal Automatisch Alerteren ook worden gebruikt bij andere veiligheidsonderzoeken.

Voorstel Wet veiligheidsonderzoeken

Medio 2022 is het wetsvoorstel tot wijziging van de Wet veiligheidsonderzoeken (Wvo) voorgelegd ter consultatie aan onder andere de Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CTIVD), de Nederlandse Vereniging van Luchthavens, de Koninklijke Marechaussee en Air Cargo Netherlands en Amsterdam Airport Schiphol. Ook is er een uitvoeringstoets verricht. Hierbij zijn de gevolgen van een wetswijziging voor zowel de UVO als voor burgers, bedrijven en vakministers inzichtelijk gemaakt. De conclusies uit deze toetsen worden verwerkt in het wetsvoorstel.

2

VERANTWOORDELIJK NAAR POLITIEK EN SAMENLEVING

De MIVD is verankerd in de democratische rechtsstaat. Om zo goed mogelijk zicht te krijgen op de intenties, capaciteiten en activiteiten van bepaalde landen, groeperingen en actoren die een (potentiele) dreiging kunnen vormen, heeft de MIVD de beschikking over verschillende bevoegdheden, waaronder de bevoegdheid tot OOG interceptie. De Wiv 2017 biedt de grondslag voor de inzet van die (technische) bevoegdheden. Politieke en maatschappelijke steun voor het werk van de MIVD, en een breed gedragen vertrouwen in het verantwoord handelen van alle medewerkers zijn daarbij van essentieel belang.

2.1 Leiding en toezicht

Bestuur en verantwoording

De MIVD valt onder directe verantwoordelijkheid van de Secretaris-generaal (SG). De minister van Defensie legt verantwoording af aan het parlement over het werk van de MIVD. Wanneer dat in de openbaarheid kan, gebeurt dit in de Vaste Kamercommissie Defensie. Wanneer dat achter gesloten deuren moet, legt de minister verantwoording af aan de Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CIVD).

2.2 Een werkende wet voor een open en vrije samenleving

Tijdelijke wet

Een effectief wettelijk kader dat aansluit bij de operationele inlichtingenpraktijk is essentieel voor de MIVD. In de uitvoering van de Wiv 2017 is de wet in een aantal gevallen onvoldoende duidelijk gebleken. In de praktijk leidt deze onduidelijkheid tot knelpunten bij de uitvoering. Om de meest prangende knelpunten weg te nemen is eind 2022 de

tijdelijke wet onderzoeken MIVD en AIVD naar landen met een offensief cyberprogramma naar de Tweede Kamer gestuurd. De tijdelijke wet moet de diensten in staat stellen bestaande bevoegdheden effectiever en sneller in te zetten tegen cyberdreigingen. De tijdelijke wet leidt tot wijzigingen in de interne bedrijfsvoering van de dienst. Vooral de invoering van bindend toezicht door de toezichthouder en de mogelijkheid tot beroep vergen het nodige van de dienst om naast bestaande procedures, nieuwe procedures en systemen in te richten om dit te kunnen faciliteren.

Onderzoeken van de diensten in het digitale domein hebben mede als doel het onderkennen van verborgen dreigingen. De diensten weten in zo'n geval dat er sprake is van een dreiging, maar nog niet precies hoe die dreiging zich manifesteert. Wat de diensten weten is dat landen met een offensief cyberprogramma richting Nederland gebruik maken van veel verschillende onderdelen van digitale infrastructuur en daar ook snel tussen wisselen. Om zicht te krijgen en te behouden op deze dreiging moeten de diensten daarom gelijktijdig verschillende soorten operaties starten en verschillende bevoegdheden inzetten.

De tijdelijke wet moet de diensten in staat stellen hun bestaande bevoegdheden doeltreffend in te zetten, met bijbehorende effectieve waarborgen, om zo het zicht op landen met een offensief cyberprogramma gericht tegen Nederland te herstellen of op te bouwen. Bij de totstandkoming van de tijdelijke wet is doorlopend aandacht geweest voor de uitvoerbaarheid. Op 2 december 2022 is het wetsvoorstel voor de tijdelijke wet naar de Tweede Kamer gestuurd.

Nota van wijziging op de tijdelijke wet t.b.v. bulkdatasets

In 2022 zijn verscheidene bulkdatasets vernietigd, als gevolg van een oordeel van de afdeling klachtenbehandeling van de CTIVD, naar aanleiding

van een klacht van *Bits of Freedom*. De afdeling klachtbehandeling sloot zich met zijn beslissing op de klacht aan bij het oordeel van de afdeling toezicht in rapport 70 inzake de relevantiebeoordeling van de datasets. Volgens de CTIVD was de integrale relevantiebeoordeling van bulkdatasets onrechtmatig waardoor bulkdatasets niet meer integraal relevant verklaart mocht worden. Dit heeft er toe geleid dat na 1,5 jaar bulkdatasets vernietigd moesten worden. Als gevolg van deze vernietiging hebben vooral de onderzoeken naar Iran en Syrië schade ondervonden, terwijl in het verleden is gebleken hoe belangrijk dergelijke datasets kunnen zijn. Zo heeft een van deze datasets het mogelijk gemaakt om Syrische legerofficieren te identificeren die betrokken zijn geweest bij de inzet van chemische wapens tegen Syrische burgers. De MIVD heeft daarmee in het verleden onderzoek van de *Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons* (OPCW) kunnen ondersteunen. Het staat niet ter discussie, ook niet voor de CTIVD, dat het gebruik van bulkdatasets door de AIVD en de MIVD noodzakelijk is. Bulkdatasets stellen de AIVD en de MIVD in staat om bredere patronen en netwerken te onderkennen en daardoor nieuwe dreigingen in beeld te krijgen. Het oordeel van de afdeling klachtbehandeling is vooral een bevestiging dat het huidige wettelijke kader van de Wiv 2017 onvoldoende ruimte laat voor een passende omgang met bulkdatasets door de AIVD en de MIVD. Mede hierdoor is de regering voornemens de op 2 december 2022 aan de Tweede Kamer aangeboden tijdelijk wet door middel van een nota van wijziging aan te passen.

Met de nota van wijziging wordt beoogd een regeling te introduceren die de diensten de mogelijkheid biedt om jaarlijks de minister te verzoeken een bulkdataset, die met bijzondere bevoegdheden is verworven, langer te behouden. De CTIVD krijgt daarbij een bindende bevoegdheid om te oordelen over de rechtmatigheid van een eventuele verlenging. In de nota van wijziging wordt daarnaast een regeling voorgesteld voor een voorafgaand bindende toets door de Toetsingscommissie Inzet Bevoegdheden (TIB) op een door de minister verleende toestemming tot het real time verzamelen van verkeers- en locatiegegevens van personen

waarnaar de dienst onderzoek verricht; de zogeheten ‘stomme tap’. Het voorstel voor een nota van wijziging op de tijdelijke wet is ter advisering aan de Afdeling Advisering van de Raad van State voorgelegd.

Wetswijziging

De tijdelijke wet laat de noodzaak tot een bredere wijziging van de Wiv 2017 onverlet. In 2023 zal worden gewerkt aan de voorbereiding van de wijziging van de Wiv 2017. Naar verwachting zal dit traject meerdere jaren in beslag nemen.

De Evaluatiecommissie Jones-Bos (ECW) concludeerde dat de Wiv 2017 onvoldoende aansluit op de technologische complexiteit en dynamiek van de operationele praktijk van de diensten. De Algemene Rekenkamer (AR) stelt dat de effectiviteit van de inlichtingendiensten onder druk staat door de effecten van de wet op de operationele slagkracht. Hierdoor kunnen de diensten hun wettelijke bevoegdheden onvoldoende effectief inzetten om dreigingen, met name in het cyberdomein, te onderkennen. De ECW en de AR hebben in hun rapporten aanbevelingen gedaan. Deze aanbevelingen worden meegenomen in een aanpassing van de Wiv 2017.

Toezicht

De Toetsingscommissie Inzet Bevoegdheden

De Toetsingscommissie Inzet Bevoegdheden (TIB) toetst bij de inzet van een aantal bijzondere bevoegdheden, nadat de minister daarvoor toestemming heeft verleend, of die toestemming rechtmatig is verleend. Het oordeel van de TIB is bindend. Indien de TIB van oordeel is dat de toestemming niet rechtmatig is verleend, kan een nieuw aangepast verzoek aan de minister en na toestemming, vervolgens aan de TIB worden voorgelegd waarbij het eerdere oordeel wordt betrokken. Of dit wordt gedaan en wanneer, is afhankelijk van het eerdere oordeel van de TIB en de omstandigheden waardoor eerder de noodzaak bestond voor een inzet.

In 2022 is 2,9% van de bijzondere bevoegdheden die door de TIB zijn beoordeeld niet rechtmatig bevonden. In het jaarverslag van 2021 is melding gemaakt van een verbetertraject teneinde vermijdbare onrechtmatigheden te reduceren. In 2022 is dit traject uitgevoerd, maar vastgesteld kan worden dat dit een continu proces is waar ook in de interne opleidingen aandacht aan wordt besteed. Ook nu is net als in 2021 sprake van het inzetten van bevoegdheden met een smallere scope waarbij inzet is vernauwd om zodoende rechtmatig toestemming te verkrijgen. Inzet voor strategische operaties leidt op dit moment doorgaans niet tot een rechtmatigheidsoordeel. Vanwege het verlies van de posities en de bemoeilijking om onderzoeken uit te kunnen voeren, is de tijdelijke wet opgesteld.

De Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten

De CTIVD is een onafhankelijke commissie die de rechtmatige uitvoering van de Wiv 2017 door de AIVD en de MIVD beoordeelt. Tevens behandelt de CTIVD klachten over de MIVD en de AIVD en meldingen van een vermoeden van een misstand bij de AIVD of de MIVD.

Als gevolg van rapport 72 werken de AIVD en MIVD samen aan een afwegingskader waarmee aanschaf en inzet van *tooling* voor het verwerven van data kan worden beoordeeld. In 2022 is een pilot gestart om de werking van dit kader te verifiëren. Deze pilot zal in 2023 worden afgerond.

Compliance

De Wiv 2017 stelt hoge eisen aan de manier hoe de MIVD op integere wijze haar gegevens moet verwerven en verwerken. Dit is de zogeheten zorgplicht. Op de naleving hiervan moet worden toegezien en verantwoording kunnen worden afgelegd. Dit vergroot de transparantie en draagt bij aan het maatschappelijk vertrouwen. Het hele systeem van naleving, toezien en verantwoording wordt ook wel het compliancestelsel genoemd. Een goed werkend compliancestelsel faciliteert bovendien de CTIVD in het uitvoeren van dynamisch systeemtoezicht.

In 2022 is de MIVD samen met de AIVD gestart met het inrichten van een gemeenschappelijk compliancestelsel voor beide diensten. De diensten werken immers beiden volgens dezelfde wet en leggen verantwoording af aan dezelfde toezichthouder.

Deze ontwikkelingen leiden tot een grotere mate van bewustzijn en het belang van compliant werken binnen de organisatie. Dit vereist echter ook dat er een interne rapportagestructuur is waarmee verantwoording kan worden afgelegd over het compliant werken. In 2022 is gestart met het inrichten van een rapportagestructuur. Verbetering van de informatievoorziening van de MIVD is een onderdeel van de data-strategie.

De MIVD ontwikkelt zich tot een datagedreven organisatie. Voor de compliancefunctie betekent dit dat zich moet bekwamen in het vakgebied van datacompliance. Hier is in 2022 een start mee gemaakt en zal de komende periode verder uitgewerkt worden.

Incident-en risicomanagement

Op verzoek van de CTIVD is een 'protocol incidentmeldingen' tot stand gekomen met de CTIVD, AIVD en MIVD over de wijze waarop incidenten worden behandeld en afgehandeld met en door de toezichthouder. In 2022 is een pilot gestart met de uitvoering van dit protocol. Deze pilot heeft inzichtelijk gemaakt dat de diensten zich nog verder moeten bekwamen in incidentenmanagement. Dit vergt een aparte expertise en capaciteit die nog niet eerder was onderkend. In de komende periode zal de MIVD samen met de AIVD verdere invulling geven aan het gemeenschappelijk incidentenmanagement.

In 2020 is gestart met risicomanagement binnen de MIVD voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten. Dit heeft geleid tot kwaliteitsverbetering van bestaande risicomanagement processen, maar eveneens is gebleken dat risicomanagement nog onvoldoende is ingebed in de organisatie en nog onvoldoende een rol speelt in de besluitvorming. In de komende periode zal de MIVD structureel blijven investeren in uitbreiding van de risicofunctie.

EEN ORGANISATIE IN BEWEGING

Er wordt, in het belang van Nederland en het koninkrijk, veel van de MIVD verwacht. De MIVD wil als *excellent intelligence & security provider* niet worden verrast in een wereld die complexer en helaas ook minder veilig wordt. Een wereld waarin ons gezamenlijke vermogen om grote hoeveelheden data te verwerken steeds bepalender wordt.

3.1 Veranderen en groeien

Organisatieverandering

De MIVD heeft in 2022 een ingrijpende reorganisatie doorgemaakt die de organisatie meer toekomstbestendig en slagvaardiger maakt. De medewerking en ondersteuning van de medezeggenschap en vakcentrales om snelheid te behouden heeft ertoe geleid dat dit traject succesvol is afgerond. De nieuwe organisatiestructuur heeft de besturing vereenvoudigd en maakt tevens het multidisciplinaire teamwerken en de samenwerking met de AIVD eenvoudiger. Daarnaast maakt de nieuwe organisatiestructuur het makkelijker de forse groei van de organisatie als gevolg van de toegekende extra middelen in het coalitieakkoord, de komende periode in een uitbreidingsreorganisatie te effectueren. Er zullen de komende jaren meer reorganisaties volgen, maar die zullen minder ingrijpen in de hoofdstructuur van de dienst.

Mens centraal

De mens staat centraal bij de MIVD. Een goede ondersteuning op het gebied van Human Resources (HR) is essentieel voor de invulling van de visie van de dienst als *'excellent intelligence & security provider'*, *'team of teams'* en *'great place to work'*.

In 2022 is de *Human Resources* capaciteit versterkt om invulling te geven aan de ondersteuning van de groei en ambitie van de dienst. De verbetering van het werving- en selectieproces en het gericht en proactief benaderen van de arbeidsmarkt heeft positief effect gehad op de vullingsgraad. Met name op het gebied van de werving van schaarse IT-expertise. Daarbij wordt nauw samengewerkt met de AIVD. Het vullen van militaire functies is lastig gebleken, deels is dit te wijten aan het defensiebrede personeelstekort. De MIVD overlegt met de Operationele Commando's (OPCO's) van de krijgsmacht om daar verbetering in te krijgen.

Ter ondersteuning van een *'great place to work'* zijn verschillende projecten gestart. Zo zijn er stappen gezet in Strategische Personeelsplanning, Strategisch Talentmanagement en het investeren in leiderschap. Er is (meer) aandacht voor zowel persoonlijke- als teamontwikkeling in zowel de vorm van trainen en opleiden als in team- en individuele coaching.

Innovatie

Het werkveld van de MIVD verandert razendsnel. Voortdurende technologische en maatschappelijke ontwikkelingen maken dat de MIVD zijn innovatievermogen moet vergroten om ook in de toekomst duurzaam relevant te blijven. De MIVD moet methoden en technieken continu tegen het licht houden en aanpassen aan een nieuwe werkelijkheid.

Om een impuls aan de innovatie inspanning te geven heeft de MIVD in 2022 de Innovatie Agenda gepubliceerd. De Innovatie Agenda brengt focus aan in de innovatiedoelen van de MIVD. Daarnaast beschrijft de Innovatie Agenda maatregelen die als doel hebben het innovatievermogen van de organisatie te vergroten. Gedurende 2022 is er gewerkt

aan deze maatregelen. Zo is er de sturing op innovatie versterkt, zijn er financiële middelen vrijgemaakt en is de organisatie versterkt. Daarnaast heeft de MIVD de banden verder versterkt met het innovatielandschap van Defensie, kennispartners en het bedrijfsleven.

Infrastructuur, werkplekken en goede, veilige werkomstandigheden

Ten aanzien van de gezamenlijke huisvesting door beide diensten is in 2021 besloten tot huisvesting op twee locaties (in plaats van samenwerking onder één dak). Dit betreft de locaties Zoetermeer, Leidschendam en nieuwbouw op de Frederikkazerne in Den Haag. Dit besluit is genomen, omdat niet kon worden voldaan aan de eerder vastgestelde randvoorwaarden ten aanzien van kwaliteit, tijd en geld van één grote gezamenlijke locatie. Door de toegenomen vraag naar inlichtingen groeien de MIVD en de AIVD. In het coalitieakkoord zijn daartoe extra middelen toegekend. Bovendien is het noodzakelijk om eerder dan gepland te voorzien in extra permanente huisvesting die sneller beschikbaar moet zijn dan de oplevering nieuwbouw Frederikkazerne (gepland in 2030). Hiervoor is een locatie in Leidschendam aangewezen. Het gaat hier om het voormalig onderkomen van de AIVD, waar tot eind 2022 het Libanon-tribunaal was gevestigd. Over de stand van zaken m.b.t. de verschillende huisvestingstrajecten is de Kamer nader geïnformeerd in de brief van 2 december 2022.

Auditdienst Rijk (Materieelbeheer)

In 2021 heeft de Auditdienst Rijk (ADR) een onderzoek uitgevoerd naar het materieelbeheer van de MIVD. Naar aanleiding van de uitkomst van de audit is een werkgroep materieelbeheer ingesteld. De doelstelling van de werkgroep materieelbeheer is een materieel logistieke structuur te creëren aan de hand van de organisatiestructuur, het beschrijven van processen en procedures en het implementeren van de nieuwe werkwijze. Deze werkwijze is erop gericht verbeteringen door te voeren in de materieelbeheerorganisatie en de fundering om het materieelbeheer doelmatig in te richten en te voldoen aan de gestelde normen.

3.2 Een data-gedreven inlichtingendienst

Om voor te blijven op een tegenstander moet een inlichtingen-organisatie continu werken aan het vernieuwen van technologie, processen en vaardigheden. Anders raakt de MIVD achter en wordt irrelevant. De MIVD moet zich ontwikkelen tot een datagedreven organisatie. *Data analytics* is de belangrijkste *enabler* voor zowel gericht onderzoek als het achterhalen van verborgen dreigingen. Datagedreven werken omvat ook dat besluitvorming en bedrijfsvoering nadrukkelijk worden ondersteund met datatoepassingen. Het hedendaagse onderzoeksproces is in hoge mate afhankelijk van het snel en doelgericht verwerken van grote hoeveelheden data en de hard- en software die analisten in staat stelt dit te doen. Continue verbetering van de informatietechnologie voor verwerving, opslag, processing, bewerking, analyse en verspreiding is daarom een voorwaarde voor een succesvol opererende Inlichtingen- en veiligheidsdienst.

De MIVD werkt aan een data-strategie om hiermee de opgave om een data-gedreven inlichtingendienst te worden, te ordenen en te sturen. Dit wordt gezamenlijk met de AIVD gedaan. De data-strategie zal vervolgens worden vertaald naar concrete maatregelen (bijv. in de vorm van programma's en projecten) om tot realisatie te komen. De lopende projecten op het gebied van IT, IM en data worden beoordeeld in hun bijdrage aan deze strategie. Informatie gestuurd optreden en werken (IGO) is een nieuw inrichtingsprincipe dat hier onlosmakelijk mee verbonden is. Ook het verder ontwikkelen van een veilige en robuuste ICT-infrastructuur Archiefwet en het wegwerken van verouderde IT is onderdeel van deze strategie.

3.3 Samenwerking

De MIVD voorziet Defensie, bestuurders, politici, bedrijven en andere relevante (overheids) organisaties en instellingen gevraagd en ongevraagd van informatie, zodat zij tijdig maatregelen kunnen nemen.

De MIVD heeft een belangrijke rol te vervullen bij het versterken van de weerbaarheid en de veiligheid van Defensie, Nederland en onze partners. Samenwerking met nationale en internationale ketenpartners en instanties krijgt een steeds belangrijker plaats in bij het werk van de dienst.

Defensie en de MIVD

De MIVD produceert militair-strategische- maar ook operationeel-tactische inlichtingen waar met name de krijgsmacht in bepaalde situaties behoefte aan heeft. De MIVD heeft in 2022 ingezet op het versterken van relaties met de diverse onderdelen van de krijgsmacht, zodat beter in hun behoeftes kan worden voorzien. Zo wordt invulling gegeven aan de departementale ambitie om de slagvaardigheid van het Nederlandse Informatie en Veiligheids (I&V) systeem te vergroten. Binnen dit I&V-systeem heeft de MIVD een unieke positie, omdat de MIVD wettelijke bevoegdheden heeft die onderdelen van de krijgsmacht niet hebben. De MIVD kan zodoende de krijgsmacht voorzien van unieke inlichtingen, maar tegelijkertijd kunnen eenheden van de krijgsmacht met hun geavanceerde sensoren en specifieke expertise de onderzoeken van de MIVD verrijken.

In 2022 heeft de MIVD de samenwerking bestendigd en uitgebreid met o.a. het Defensie Cyber Commando (DCC), het *Joint Intelligence, Surveillance, Target Acquisition & Reconnaissance Commando (JISTARC)*, het *Netherlands Special Operations Command (SOCOM)* en de J2 van de Directie Operaties (DOPS). Daarnaast werden nieuwe relaties aangegaan, bijvoorbeeld met het MQ-9 *Reaper* squadron van CLSK. De intensivering van de relaties met de krijgsmacht werd kracht bijgezet door deelname aan diverse defensiebrede fora en werkverbanden. De noodzakelijkheid om de slagvaardigheid van het Nederlandse I&V-systeem te vergroten wordt onderstreept in de defensievisie 2035 en de defensienota 2022. IGO (en werken) en multidomein optreden (MDO) zijn nieuwe inrichtingsprincipes die hier onlosmakelijk mee zijn verbonden. Hierbij kijken we ook naar kansen om de mogelijkheden van

multinationale samenwerking beter te benutten, bijvoorbeeld binnen de context van de NAVO. NAVO doctrines en procedures zijn richtinggevend voor de krijgsmacht, en dus in veel opzichten ook voor de MIVD.

De noodzakelijkheid om de relaties met de krijgsmacht te verbreden en verdiepen werd in 2022 onderstreept door de Russische inval in Oekraïne. Hierdoor moesten de beschikbare inlichtingencapaciteiten binnen de krijgsmacht worden gebundeld om in nauwe samenwerking met de MIVD bij te dragen aan een optimaal inlichtingenbeeld.

Samenwerking AIVD

De samenwerking tussen de MIVD en de AIVD is hecht en intensief. De relatie laat zich typeren als symbiotisch. De diensten hebben ieder een eigen takenpakket en DNA, maar zijn van elkaar afhankelijk en staan schouder aan schouder. Binnen het inlichtingenproces wordt er samengewerkt in diverse gezamenlijke teams en huizen rond een onderwerp. Zo doet de MIVD samen met de AIVD onderzoek naar de politieke en sociaaleconomische crisis in Venezuela en de mogelijk uitstralingseffecten richting het Koninkrijk in het Team Caribisch Gebied (TCG). De gezamenlijke Unit Contraproliferatie verricht onderzoek naar landen die ervan worden verdacht dat zij, in strijd met die verdragen, werken aan het ontwikkelen van massavernietigingswapens en hun overbrengingsmiddelen of daar al over beschikken. Bij de technische verwerving werken de diensten samen in de gezamenlijke *Joint SIGINT Cyber Unit* en gezamenlijke processing vindt plaats middels een gemeenschappelijk data exploitatie platform, waarop de data zo veel als mogelijk voor beide diensten beschikbaar is.

Daarnaast hebben de MIVD en de AIVD een gezamenlijke Unit Veiligheidsonderzoeken (UVO). Ook in de ondersteuning en bedrijfsvoering wordt steeds nauwer samengewerkt, mede in het licht van toekomstige gezamenlijke huisvesting.

Samenwerking (buitenlandse) partnerdiensten

Het is voor de taakuitvoering van de MIVD van groot belang om gebruik te maken van de kennis en middelen van partnerdiensten. In de huidige tijd is internationale samenwerking noodzakelijk om het complexe en grensoverschrijdende dreigingsbeeld goed en tijdig in kaart te brengen. Geen enkel land kan dat alleen, ook de grote mondiale spelers niet. De MIVD werkt daarom samen met veel buitenlandse Inlichtingen- en veiligheidsdiensten, bijvoorbeeld door informatie uit te wisselen, gezamenlijk onderzoek te doen en door te leren van elkaars ervaringen. De samenwerkende diensten optimaliseren en versterken elkaar waardoor de informatiepositie van de betrokken diensten verbetert. Buitenlandse diensten dragen daarmee bij aan de taakuitvoering van de MIVD en de nationale veiligheid.

De mogelijkheden en de waarborgen voor het verstrekken van gegevens aan- en andere vormen van samenwerking met buitenlandse diensten, staan beschreven in de Wiv 2017. Daarnaast worden voor iedere buitenlandse partnerdienst de kaders voor samenwerking uitgewerkt in de zogeheten wegingsnotities.

Samenwerking met de EU

De MIVD heeft het afgelopen jaar de EU in toenemende mate ondersteund op het gebied van inlichtingsamenwerking. In het voorjaar van 2022 hebben de EU-ministers van Buitenlandse Zaken en Defensie het nieuwe Europese Strategisch Kompas vastgesteld. Het conflict in Oekraïne aan de grenzen van de EU diende als katalysator. Met het Strategisch Kompas maken de 27 Europese lidstaten een duidelijke keuze voor intensievere militaire en strategische samenwerking. In lijn met het regeringsstandpunt dat een sterkere EU en een groter Europees handelingsvermogen in het belang is van Nederland en van de NAVO, is het Strategisch Kompas tot op zekere hoogte richtingbepalend geweest voor de MIVD met focus op een intensievere EU-samenwerking op inlichtingengebied. Voor de EU geldt dat waar mogelijk en binnen de wettelijke kaders de MIVD de EU heeft ondersteund met tijdige en kwalitatieve inlichtingenbijdragen, kennis en analisten.

Samenwerking met de NAVO

De MIVD onderschrijft het belang van een gedegen, kwalitatieve inlichtingsamenwerking met en binnen de NAVO. De militaire alliantie van dertig lidstaten zag in de afgelopen periode haar bestaansrecht uitdrukkelijk bevestigd. Waar mogelijk en binnen de wettelijke kaders ondersteunt de MIVD ook de NAVO inlichtingenorganisatie met tijdige en kwalitatieve inlichtingenbijdragen, kennis en personeel. Hiermee stelt de MIVD het bondgenootschap in staat te anticiperen op bestaande en snel opkomende dreigingen in een complexe multidimensionale wereld.

3.4 Meer openheid

De MIVD heeft zich in 2022 ingespannen om meer openheid te geven over het werk van de MIVD en de opbrengst van de onderzoeken. Zo heeft de dienst in juni 2022 een goed bezocht openbaar symposium bij The Hague Campus van de Universiteit Leiden georganiseerd. Daarnaast is er in opdracht van de dienst, onder auspiciën van het NIMH, een academische publicatie over de geschiedenis van de MIVD en haar voorlopers verschenen aan de hand van professor Bob de Graaff. Ook heeft de MIVD in 2022 diverse keren inlichtingen in de openbaarheid gebracht om de weerbaarheid van Nederland te versterken. Deze zijn wederom in dit openbaar jaarverslag opgenomen.

4 KENGETALLEN

Kengetallen Bureau Industrieveiligheid (BIV):

Bedrijven

Bedrijven in portefeuille: 1622

- 1240 NLD bedrijven
- 382 buitenlandse bedrijven

Autorisaties

Aanvraag autorisatie:

In 2022 zijn er in totaal 727 nieuwe autorisaties aangevraagd, waarvan:

- 446 nieuwe autorisatieaanvragen door een Nederlandse opdrachtgever (Defensie of bedrijf) voor een Nederlands bedrijf
- 133 nieuwe autorisatieaanvragen door een Nederlandse opdrachtgever (Defensie of bedrijf) voor een buitenlands bedrijf
- 80 nieuwe autorisatieaanvragen door een buitenlandse opdrachtgever (Defensie of bedrijf) voor een Nederlands bedrijf
- 68 nieuwe autorisatieaanvragen niet in behandeling zijn genomen, omdat het bedrijf niet aan de gestelde eisen van de kwaliteitstoets voor intake voldeed.

Afhandeling autorisaties:

In 2022 zijn er in totaal 959 autorisaties afgehandeld, waarvan:

- 727 afgegeven autorisaties, waarvan:
 - 558 naar aanleiding van vraag door Defensie (inclusief de defensie-industrie)
 - 53 naar aanleiding van vraag door buitenlandse Krijgsmacht
 - 116 naar aanleiding van vraag door Defensie aan buitenlandse bedrijven
- 134 autorisaties werden teruggetrokken door de opdrachtgever
- 98 autorisaties zijn geweigerd
- 53 aan het buitenland afgegeven Facility Security Clearances (FSC's)
- 116 door het buitenland afgegeven FSC's.

Auditeren

In 2022 zijn er in totaal 4 audits uitgevoerd bij vier verschillende bedrijven.

Aantal geauditeerde bedrijven:	4
Aantal uitgevoerde audits:	4

Meldingen en incidenten

Incidenten gemeld:	149
Incidenten afgehandeld:	160 (gestart in 2021)

Afhandeling aanvragen niet-Nederlanders op vertrouwensfuncties bij ABDO-opdrachten:

In 2022 zijn er in totaal 268 aanvragen voor niet-Nederlands ingediend, waarvan:

Goedgekeurd:	230
Afgekeurd:	21
Nog in behandeling:	17

Facility Security Clearances

Bij een eventuele gunning van een buitenlandse defensieorder aan een Nederlands bedrijf wordt gevraagd een *Facility Security Clearance* (FSC) af te geven. De MIVD onderhoudt contact met buitenlandse *National en Designated Security Authorities* (NSA/DSA) om de FSC's aan te vragen en af te handelen.

Cijfers FSC:Aangevraagde FSC door buitenland:	80
Aan buitenland afgegeven FSC:	53
Door Nederland aangevraagde FSC:	133
Door buitenland afgegeven FSC:	116

Requests for visit

De ABDO schrijft voor dat medewerkers van Defensie en bedrijven hun Request for Visit (RfV), voor Defensie gerelateerde reizen, moeten indienen bij Bureau Industrieveiligheid van de MIVD. Hiermee is het mogelijk om een vollediger beeld te krijgen van (trends in) reis- en reizigersgedrag van defensie-gerelateerde reizen.

Rfv's aantallen

Rfv – Industrie (bezoeken aan de industrie)	
Uitgaande Rfv:	490
Inkomende Rfv:	102

Rfv – Defensie (bezoeken aan NL of Buitenland Defensie)

Uitgaande RFV:	1177
Inkomende RFV:	2188

Kengetallen UVO

De UVO rondde in 2022 gemiddeld 92,9 procent van de onderzoeken af binnen de wettelijke termijn van acht weken. Daarmee is de norm van 90 procent behaald.

Kengetallen UVO MIVD

* De Nationale Politie en de KMar geven zelf geen negatieve besluiten af. Bij twijfel bij een veiligheidsonderzoek op B-niveau dragen ze het onderzoek over aan de UVO. Eventuele negatieve besluiten worden dan meegerekend bij de negatieve besluiten van de AIVD. Dat verklaart de o hier.

Bezwaar en Beroep

Naar aanleiding van de besluiten tot weigering of intrekking van de VGB kunnen personen bezwaar aantekenen en/of in (hoger) beroep gaan. Onderstaand een overzicht van de afhandeling van bezwaar- en (hoger) beroepsprocedures naar aanleiding van besluiten veiligheidsonderzoeken.

Onderzoeken	Positieve besluiten	Negatieve besluiten	Totaal aantal besluiten
A-niveau door UVO	5.105	10	5.115
B-niveau door UVO	15.504	59	15.563
B-niveau door UVO overgenomen van KMar en Nationale politie	5.100	665	5.765
C-niveau door UVO	3.819	20	3.839
Totaal door UVO	29.528	754	30.282
B-niveau door KMar en Nationale Politie	41.061	0	41.061
Totaal aantal onderzoeken	70.589	754	71.343

2022	Ingediend in 2022	Afgedaan in 2022	Ongegrond	Gegrond	Niet-ontvankelijk	Ingetrokken	Afgewezen
 Bezwaren	6	11	6	1	2	2	-
 Beroepen	5	2	2	-	-	-	-
 Hoger beroep	-	1	-	1	-	-	-
 Voorlopige voorziening	-	-	-	-	-	-	-
 Totaal	11	14	8	2	2	2	-

Samenleving en media

De MIVD geeft zo snel en volledig mogelijk antwoord op vragen van de samenleving en de pers, zonder geheime informatie vrij te geven. De MIVD ontving in 2022 ruim 2810 publieksvragen en meldingen rechtstreeks. In 2022 ontving de MIVD ruim 175 vragen van de media. De vragen waren zeer uiteenlopend van aard.

Er is een spanningsveld tussen publieke rapportage en het werk van een inlichtingen- en veiligheidsdienst. Het actuele kennisniveau, de bronnen en de werkwijze mogen niet openbaar worden gemaakt. Dat beperkt de mate van openbaarheid. De MIVD gaat evenmin in op individuele rechtszaken die nog worden behandeld door een rechter, personeels- vertrouwelijk zijn of de privacy van de betrokkene kunnen schaden. Bij overige vragen maakt de MIVD altijd een afweging of beantwoording van de publieks- of persvraag:

- de werkwijze of het actueel kennisniveau van de MIVD kan prijsgeven;
- in strijd is met de wettelijk bepaalde bronbescherming;
- militaire operaties in gevaar kan brengen.

Klachten en misstanden

Met een klacht over (vermeend) optreden van de MIVD kan een persoon zich richten tot de klachtcoördinator van de MIVD. Indien de indiener van een klacht zich niet kan vinden in de afhandeling van de klacht kan hij zich vervolgens wenden tot de CTIVD. In 2022 kwamen bij de MIVD 37 klachten binnen. Tussen de afdeling klachtbehandeling van de CTIVD en de MIVD vindt regelmatig constructief overleg plaats.

Er zijn geen meldingen binnengekomen over misstanden in 2022.

Cijfers klachten

2022	Klachten nog in behandeling op d.d. 1/1/2022	Ingediend in 2022	Ongegrond	Gegrond	Deels gegrond	Ingetrokken	Niet in behandeling / doorverwezen	Klachten nog in behandeling op d.d. 31/12/2022
aantal	1	37	-	5	-	11	16	6

Inzageverzoeken

Eenieder heeft de mogelijkheid een aanvraag te doen naar eventueel bij de MIVD vastgelegde gegevens. Wanneer deze gegevens niet langer actueel zijn voor de taakuitvoering van de MIVD en in deze gegevens geen bronnen of werkwijze van de dienst worden onthuld, kunnen deze in aanmerking komen voor openbaarmaking. Tegen weigering tot openbaarmaking kan achtereenvolgens bezwaar bij een onafhankelijke commissie en beroep bij de rechtbank worden aangetekend.

Inzageverzoeken 2022

Persoonsgegevens

Naar overleden familie

Data on administrative matters

Total

	Aantal verzoeken ingediend in 2022	* Aantal afgedane verzoeken	** Gehonoreerd	Geweigerd	Nog lopend	Bezwaar	Beroep	Hoger beroep
Persoonsgegevens	22	24	4	20	3	1	-	-
Naar overleden familie	8	8	-	8	2	-	-	-
Data on administrative matters	4	5	3	2	2	-	-	-
Total	34	37	7	30	7	1	-	-

* Deels verzoeken van jaren vóór 2022.

** Gehonoreerd betekent dat aan verzoeker één of meer documenten zijn verstrekt.

Notificatie

Op grond van artikel 59 Wiv 2017 dient te worden onderzocht of vijf jaar na het beëindigen van de uitoefening van bepaalde bijzondere bevoegdheden hiervan melding gedaan kan worden aan degene jegens wie de bijzondere bevoegdheid is ingezet. Het gaat om de bevoegdheid tot:

- het openen van brieven of andere postzendingen;
 - het gericht onderscheppen van communicatie, zoals door het tappen van een telefoon, het plaatsen van een microfoon of een internettap;
 - het binnentreden in een woning zonder toestemming van de bewoner.
- In 2022 zijn nul notificaties gedaan.

Dreigingsanalyses personen

Als de MIVD over concrete en/of voorstelbare dreigingsinformatie beschikt, die geduid kan worden, brengt de MIVD een dreigingsinschatting uit. Naast de dreigingsinformatie wordt ook beoordeeld wat het effect is wanneer de dreiging tot uitvoer wordt gebracht en of de bedreiger de wil en mogelijkheden heeft. Afgelopen jaar heeft de MIVD nul keer een dreigingsinschatting gemaakt.

De MIVD kan ook een dreigingsanalyse maken. Dat is een uitgebreide analyse van concrete en voorstelbare dreigingen vanuit het perspectief van de bedreigde, zoals een politicus of diplomaten. Afgelopen jaar heeft de MIVD 18 keer een dreigingsanalyse gemaakt.

Tapstatistieken

In 2022 zijn door de MIVD 704 taps geplaatst. Voorbeelden zijn een telefoontap of het plaatsen van een microfoon. Eén target (persoon of organisatie) kan op verschillende manieren en op meerdere apparaten afgeluisterd worden. Die worden afzonderlijk meegeteld in de statistieken.

Validatie-onderzoek

In 2022 heeft de MIVD 115 validatie-onderzoeken gedaan op basis van meldingen. Het aantal meldingen dat leidt tot een validatie-onderzoek is daarmee vrijwel stabiel. De meldingen die de MIVD ontvangt (zowel uit Nederland als missiegebieden en landen waar de krijgsmacht oefent) zijn zeer divers. Een deel van deze meldingen houdt een mogelijke bedreiging voor de veiligheid van de krijgsmacht in. Daarbij valt te denken aan opvallende belangstelling voor kazernes, Defensiepersoneel of het thuisfront. Indien noodzakelijk kan de MIVD een derde partij over de (mogelijke) dreiging informeren, zodat passende maatregelen kunnen worden genomen. Belangrijke partners binnen Defensie zijn de Beveiligingsautoriteit Defensie en de Koninklijke Marechaussee. Buiten Defensie zijn dat de AIVD, NCTV en de Nationale Politie.

In april 2023 is het Jaarverslag 2022 gepubliceerd door de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst.

Vormgeving: Crossmedia | Media Centrum Defensie | Den Haag

Foto: Media Centrum Defensie | Den Haag

